

TERAPI I MONO- NORMATIVITETENS RUM

”JAG VAR SOM EN EXOTISK VARELSE”

JENNY STEHAGER

Examensarbete i Sexologi
91–120 hp
Masterprogrammet i Sexologi
September 2019

Malmö universitet
Hälsa och samhälle
205 06 Malmö
Handledare: Charlotta Carlström

TERAPI I MONO- NORMATIVITETENS RUM

”JAG VAR SOM EN EXOTISK VARELSE”

JENNY STEHAGER

Stehager, J., Terapi i mononormativitetens rum. ”Jag var som en exotisk varelse.” *Examensarbete i sexologi 30 högskolepoäng*. Malmö universitet: Fakulteten för hälsa och samhälle, Institutionen för socialt arbete, 2019.

Polyamori i terapikontext är ett outforskat ämne i Sverige. Syftet med denna studie är att undersöka polyamorösa klienters erfarenheter av familjerådgivning. Metoden är enskilda halvstrukturerade intervjuer med nio polyidentifierade personer, som har analyserats med hjälp av Interpretative Phenomenological Analysis, IPA, och teoretiska ramverk som Rubins sexuella värdehierarki och den obligatoriska monogamin. Resultaten går i linje med internationell forskning om terapierfarenheter hos polyidentifierade klienter. Intervjupersonerna beskriver varierande erfarenheter av familjerådgivning. Terapirummet tenderar å ena sidan att vara en plats där familjerådgivarens mononormativa värderingar får fritt spelrum. I detta rum nedvärderas polyamori och monogami görs till det ideala sättet att ha kärleksrelationer. Klienterna riskerar därmed att utsättas för stigmatisering och diskriminering i familjerådgivningen. De polyamorösa klienterna berättar också om kunskapsbrister hos behandlare både när det handlar om relationsnormer och om polyspecifika frågeställningar. Studien visar å andra sidan exempel på när familjerådgivningen blir ett polyvänligt rum. I detta rum har terapeuten kunskap om polyamori, en vilja att lära mer eller åtminstone ett neutralt förhållningssätt. I studien beskrivs också strategier som informanterna tar till för att tillförskaffa sig ett gott bemötande. Slutsatsen är att de erfarenheter som studien beskriver pekar på att det finns kunskapsbrister i den svenska familjerådgivningen när det handlar om att bemöta den icke-monogama klienten. Terapeutens och klientens normsystem kolliderar, vilket bland annat kan leda till att klienten blir utpekad och avstår ifrån att söka vidare hjälp. Ökad kunskap i familjerådgivningen om mononormativitet och om polyamorösa personers unika behov skulle förbättra de polyamorösa klienternas förutsättningar att få hjälp vid relationsproblem.

Nyckelord: den sexuella värdehierarkin, familjerådgivning, flersamhet, mononormativitet, obligatoriska monogami, polyamori.

THE THERAPY IN A MONONORMATIVE ROOM

”I WAS LIKE AN EXOTIC CREATURE”

JENNY STEHAGER

Stehager, J., Therapy in a Mononormative Room. ”I was like an exotic creature.” *Degree project in sexology 30 credits*. Malmö University: Faculty of Health and Society, Department of Social Work, 2019.

Polyamory in a therapy context is a field with little research in Sweden today. The aim of this study is to explore the experiences of polyamorous clients in relationship counselling (familjerådgivning). The method is semi-structured individual interviews with nine informants. The interviews are analysed with interpretative phenomenological analysis, IPA. The results are further analysed by applying the frameworks of Rubin’s sexual hierarchy and compulsory monogamy. The results agree with international research regarding polyamorous person’s experiences of relationship counselling. The informants describe both helpful and harmful experiences in the counselling room. On the one hand, it tends to be a room where the counsellor’s mononormative values reign free. In this room polyamory is degraded and monogamy is idealized. The client is in risk of stigmatisation and discrimination. The informants describe that the therapists lack knowledge regarding both relationship norms and poly-specific issues. On the other hand, the study exemplifies when the counselling room is poly-friendly. In this room, the therapist has knowledge about polyamory, a desire to learn more about it or at least shows a neutral attitude. The results also exemplify strategies that the informants use in order to get a good treatment. The conclusion of the study is that there is a lack of knowledge in Swedish couples counselling regarding the treatment of non-monogamous clients. The norm systems of the therapist and the client collide. The client can thereby feel accused and excluded, and may as a result refrain from seeking further help. Increased knowledge regarding mononormativity and the unique needs of polyamorous persons would improve the way that their needs are met in the counselling.

Key words: compulsory monogamy, mononormativity, polyamory, relationship counselling, the sexual hierarchy

INNEHÅLL

INTRODUKTION	4
Polyamori	4
Familjerådgivning i Sverige	5
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	6
Syfte	6
Frågeställningar	6
TIDIGARE FORSKNING	6
Polyamorösa personers erfarenheter av terapi	6
Polyamori i människovårdande yrken	8
METOD.....	9
Urval.....	10
Genomförande av intervjuerna.....	10
Analysmetod.....	12
Etiska frågeställningar.....	14
TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	15
Obligatorisk monogami.....	16
Den sexuella värdehierarkin.....	17
Performativitet och subversivitet	18
RESULTAT OCH ANALYS.....	19
Presentation av intervjupersonerna	19
När terapin blir ett mononormativt rum	21
När terapin blir ett polyvänligt rum.....	31
DISKUSSION	36
Metoddiskussion.....	36
Resultatdiskussion.....	37
CENTRALA BEGREPP	41
REFERENSER.....	42
FIGURER.....	45
BILAGOR	47

INTRODUKTION

Samhället normaliserar monogami som det ideala och traditionella sättet att ha kärleksrelationer. Detta innebär att vi ofta tar för givet att människor är monogama och bara har en relation med en person per gång (Weitzman m.fl. 2009). Polyamori, som kan beskrivas som utövandet av flera parallella och jämlika kärleksrelationer, är ett alternativt sätt att se på och göra kärleksrelationer (Anapol 2010). Den rådande monogamicentrerade synen på kärleksförhållanden bygger på en föreställning att alla förväntas vilja ha exklusivt tvåsamma relationer och polyamori konstrueras då som avvikande, annorlunda och alternativt.

I Sverige finns en växande gemenskap, ett community, för polyamorösa personer men det finns begränsat med forskning om gruppen i en svensk kontext. Internationell forskning visar hur polyamorösa personer ofta bär med sig upplevelser av diskriminering och stigmatisering från exempelvis arbetsgivare och släktingar (Weitzman m.fl. 2009). I USA finns så kallade ”poly friendly practitioners”, yrkesverksamma behandlare som är särskilt kunniga i frågor som rör poly-relationer (polyfriendly.org) men i Sverige finns ingen motsvarighet. För den polyamorösa klienten kan det finnas vinster med att terapeuten har speciell kunskap om gruppen. Weitzman m.fl. (2009) belyser att många terapeuter är ovana vid att bemöta polyamorösa och att det saknas hjälp och stöd i form av terapi eller stödsamtal för denna målgrupp. Detta är något som bekräftas i internetforum där polyamorösa personer diskuterar brister i bemötandet från vården samt beskriver möten med psykologer som ifrågasätter eller i vissa fall öppet dömer ut de här sätten att göra relationer och sexuella praktiker. I forumen efterfrågas även polyvänliga terapeuter. Exempelvis löd en fråga i ett polyforum: ”Har någon koll på par-terapeuter i staden X. Någon som vore lämplig för ett par där den ena parten är poly och den andra mono. Helt enkel polypositiv.” En annan fråga löd: ”Jag har en bekant som söker efter polyvänlig relationsrådgivning i X-staden. Helst legitimerad terapeut eller liknande. Finns det någon lista över detta i gruppen?”

Detta fick mig att börja fundera över vad som kännetecknar ett professionellt bemötande i en rådgivningssituation för personer som har en icke-normativ sexualitet. Sveriges kommuner är skyldiga att erbjuda familjerådgivning. Familjerådgivningen bygger på demokratiska grundvärderingar om jämställdhet och säger sig värna om individens rätt att göra egna livsval. Men hur denna rådgivning uppfattas av polyamorösa klienter har ännu inte studerats i en svensk kontext. I denna uppsats intervjuas nio personer som definierar sig som polyamorösa i syfte att undersöka deras specifika erfarenheter av familjerådgivning. Mer kunskap på detta område kan bidra till minskad stigmatisering och diskriminering samt bidra till en bättre livskvalitet och bättre hälsa för denna grupp.

Polyamori

Ordet polyamori kommer från grekiskans *poly*, som betyder många, och det latinska ordet *amores* (kärlekar) och kan översättas med många kärlekar. Vissa beskriver polyamori som en etisk inställning till flera partners som grundar sig på ärlighet, frihet, omtanke och engagemang (Klesse 2011). I USA definierar sig ungefär 3,5 procent av befolkningen som polyamorösa (Anapol 2010). Det finns inga studier som har undersökt frekvensen i Sverige.

Polyamori eller flersamhet är en livsstil när en person kan ha mer än en romantisk partner på samma gång och där alla inblandade har samtyckt till att ha flera kärleksrelationer (Weitzman m.fl. 2009). Anapol (2010) beskriver att polyamori är ett sätt att ha kärleksrelationer som kommer från en förståelse för att kärlek inte kan tvingas att flyta i någon speciell riktning. Det

finns olika sätt att se på och utöva polyamori. Vissa ser det som en längtan eller ett utövande av flera intima relationer parallellt och att dessa relationer innehåller många olika element som kärlek, engagemang, vänskap, flirt, romantik och spirituell samhörighet. Andra ser på det som en möjlighet att ha relationer på ett icke-hierarkiskt vis (Klesse 2011). Polyamorösa förhållanden kan ha olika former. Det kan som exempel vara ett par som ser sig som primärpartners med sekundärpartners, eller en triad där tre personer har en jämbördig relation med varandra. En annan praktik är relationsanarki där personen inte vill att relationerna ska styras av förutbestämda regler eller att relationerna hierarkiskt ska underordnas varandra.

För denna uppsats definierar jag polyamori som ett ärligt och transparant sätt att ha flera parallella och jämlika kärleksrelationer. Jag använder begreppen polyamorös och flersam om vartannat i synonym betydelse, liksom monogami och tvåsamhet används synonymt.

Familjerådgivning i Sverige

Sedan 1995 är kommunerna enligt ett riksdagsbeslut skyldiga att erbjuda familjerådgivning, men familjerådgivning har funnits sedan början av 1950-talet i kommun eller landsting. Tanken från början var en lågröskelverksamhet med sträng sekretess dit människor kan vända sig med sina mest intima relationsproblem. I proposition 1993/94:4 talas om medborgarnas tillgång till den för samhället viktiga, förebyggande och parstödande familjerådgivningen. I proposition 1993/94:4 står också att familjerådgivningen arbetar med alla slag av familjer och familjerelationer – med par, enskilda och hela familjen. Det beskrivs även att arbete med parrelationen är huvudfokus och familjerådgivningens specialitet. Enligt socialtjänstlagen är familjerådgivning ”en verksamhet som består i samtal med syfte att bearbeta samlevnadskonflikter i parförhållanden och familjer” (Sol 5:3).

Enligt Vårdguiden är familjerådgivningens uppgift att hjälpa par som har problem i sin relation. Vidare beskrivs att det finns många olika anledningar till att gå i familjerådgivning exempelvis samarbetsproblem, kris, problem med närhet, intimitet och det sexuella samlivet eller att konflikterna överväger det som fungerar bra i relationen. Det står att alla kommuner erbjuder parsamtal hos familjerådgivningen och läsaren uppmanas att söka hjälp tidigt (Vårdguiden 2019). Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare talar om hur familjerådgivningen bygger på demokratiska grundvärderingar om jämställdhet. Familjerådgivningen värnar också om individens rätt att göra egna livsval. Syftet med familjerådgivning är att bistå par som lever tillsammans på så sätt att de kan hantera sina konflikter, problem och kris-situationer så att de kan fortsätta leva tillsammans. Familjerådgivningen vill också bistå par som separerar, så de kan minska konflikterna och underlätta ett gemensamt föräldraskap (Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare, 2019).

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syfte

Syftet med studien är att undersöka polyamorösa personers erfarenheter av familjerådgivning.

Frågeställningar

Studien utgår ifrån dessa frågor:

Hur upplever informanterna bemötandet som de har fått i familjerådgivningen?

Hur upplever informanterna familjerådgivarens kunskap om polyamori?

Vad anser informanterna kännetecknar ett polyvänligt bemötande?

TIDIGARE FORSKNING

Tidigare studier om polyamori har främst utgått ifrån en anglosaxisk kontext (exempel Johnson 2013; Jordan m.fl. 2017; Weitzman m.fl. 2009). Tidigare studier som har utförts i Sverige har främst producerats inom bisexualitetsområdet, med undantag av Carlström & Anderssons intervjustudie (2019a, 2019b), som har ett specifikt fokus på polyamori. Jag har inte funnit några studier om erfarenheter av familjerådgivning kopplat till polyamori i en svensk kontext. De internationella studier som finns gällande polyamorösa och terapi är främst kvalitativa, med intervjuer och fallstudier (exempel Henrich & Trawinski 2016; Kolmes & Witherspoon 2017). De flesta studier ger en liknande bild av att många polyamorösa personer har upplevt eller riskerar att få uppleva negativa upplevelser av bemötande i terapi. Studierna visar att det negativa bemötandet kan medföra att de drar sig för att söka hjälp och därför riskerar att bli utan psykoterapeutisk hjälp. Det är också tydligt i studierna att terapeutens egna värderingar kan färga bemötandet samt det är viktigt att terapeuten har kunskap om icke-normativa praktiker. Nedan kommer en översiktlig genomgång av tidigare forskning om terapi med polyamorösa klienter.

Polyamorösa personers erfarenheter av terapi

Weitzman (2006) har utfört en webbaserad undersökning med personer som har gått i terapi och som identifierade sig som bisexuella och polyamorösa. Resultaten visar att terapeutens bemötande är viktigt. Det är hjälpsamt att välkomna klientens mångfald och att utgå från att polyamorin fungerar bra. På så sätt kan terapeuten underlätta för klienten att uttrycka sina egna behov, exempelvis när det handlar om att förhandla gränser för relationen. Terapeuten kan också enligt Weitzman underlätta för klienten när denne har svårt att hantera sin polyamori, till exempel hjälpa klienten att sätta gränser eller sakta ner tempot i en förändringsprocess.

Vidare beskriver Weitzman milstolpar som polyamorösa personer kan behöva gå igenom: att komma ut för sig själv och utveckla sin identitet, att komma ut för sin partner, att komma ut för andra, att hantera partners intresse för polyamori, att göra överenskommelser, att diskutera hur mycket ska vi som partners vara öppna med vår livsstil och hur och när tar vi in andra partners. I terapeuten är det av vikt att terapeuten har kunskap eller intresse för att lära sig mer om dessa milstolpar. Weitzman beskriver även polyspecifika frågeställningar, som att hantera svartsjuka på ett mer konstruktivt sätt eller kommunicera bättre med alla partners. Weitzman ger följande konkreta tips till terapeuter: ha en lång session, använd polyvänligt språk och var öppen för att ta in andra partners i terapirummet. Terapeuten bör även ge alla partners lika mycket talutrymme och fokus.

Baumgartner (2009) har i en studie intervjuat polyamorösa personer om deras upplevelser av polyamori och terapi. Intervjupersonerna vittnar om att de vill ha en terapeut som förstår queer och icke-monogama relationer samt att terapeuten är feministisk och sexpositiv. Intervjupersonerna trycker på att terapeuter som möter polyamorösa bör vara väl insatta i polyamori. En av Baumgartners slutsatser i studien är att det finns en genusaspekt som kopplar ihop polyamori med en sexpositiv feminism (a.a.).

Johnson (2013) har undersökt polyamorösa personers självrapportering gällande erfarenheter av terapi. I likhet med tidigare nämnda studier visar resultaten att polyamorösa personer kan ha unika behov och frågeställningar i terapi och att det är etiskt viktigt för terapeuter att förstå behoven för just denna målgrupp. Resultaten visar även att polyamorösa personer riskerar att möta stigmatisering, stereotypa föreställningar och marginalisering i majoritetssamhället, i terapirummet och i andra sammanhang. Resultaten visar också att polyamorösa personer kan dra sig för att söka terapi av rädsla för att bli dömda eller av rädsla för att terapeutens egna värderingar ska påverka bemötandet. Det kan även hända att den polyamorösa klienten behöver utbilda eller övertyga terapeuten att en polyamorös livsstil inte är patologisk. En rekommendation är att terapeuten hänvisar vidare om det inte fungerar. Vidare behöver terapeuten vara medveten om att målen med terapin måste vara klientens och inte terapeutens. Terapeuten behöver också ha kunskap och medvetenhet om att polyamorösa personer kan uppleva minoritetsstress och att de i likhet med HBTQ-personer kan behöva gå igenom en komma ut process. Johnson poängterar också att det är viktigt att terapeuten inte lutar sig mot monogamicentrerade värderingar.

Henrich och Trawinski (2016) har intervjuat tolv polyamorösa personer, bland annat om deras erfarenheter av att gå i terapi som polyamorös. Hälften av deltagarna rapporterade att de hade negativa erfarenheter av att gå i terapi på grund av terapeuternas okunskap samt att det var tydligt att terapeuten hade monogamicentrerade värderingar. Henrich och Trawinski menar i likhet med Johnson (2013) att terapeuten behöver vara medveten om och utmana sina egna värderingar och undvika att patologisera klientens relationer.

Kolmes och Witherspoon (2017) har utfört en fallstudie om ett polyamoröst par i långvarig parterapi med en polyvänlig terapeut. Resultaten visar att det krävs en kulturell kompetens gällande terapi med icke-monogama personer. Paret i studien hade flera partners. De fick i terapin arbeta med att den ena partnern inte hade följt ingångna överenskommelser. De fick också hjälp med att utarbeta ett nytt skriftligt kontrakt då de tidigare enbart haft muntliga överenskommelser. Andra frågor handlade om att den ena personen i paret ville vara mer öppen med att de var polyamorösa. I resultatet diskuteras att terapeuten behöver vara flexibel, transparent och kunnig. I detta fall arbetade terapeuten med paret i totalt tjugo sessioner.

Sprott m.fl. (2017) diskuterar polyvänlig terapi i en fallstudie med ett par som utforskar icke-normativa sexuella praktiker. Även här är utgångspunkten att det behövs en speciell kulturell kompetens för att möta personer med alternativa sexuella praktiker. Denna kompetens kan delas in i två nivåer där första nivån är att terapeuten har kunskap om livsstilar inom kink och poly. Den andra nivån är en ren kink- och polyfokuserad terapi, med fokus på frågor kopplade till identiteter och dynamik i just poly- och kinkområdet. I studien framgår att 25–30% av kinkidentifierade och polyamorösa personer som går i terapi inte berättar att de är polyamorösa eller kinkidentifierade.

Att det finns begränsat med akademisk forskning om livsstilar inom polyamori och kink framkommer tydligt i litteraturgenomgången av Pitagora (2015). Resultatet visar att dessa livsstilar ofta i praktiken går in i varandra men att forskningen tenderar att fokusera på enbart en av grupperna, antingen kink- eller poly-identifierade personer. När det gäller terapi visar litteraturgenomgången på vikten av att en terapeut är medveten om eller har ett intresse av att lära sig mer om alternativa sexuella praktiker, samt att terapeuten i annat fall hänvisar klienten vidare. Genomgången tydliggör att polyamorös livsstil är norm i vissa BDSM-subkulturer samt att det ofta finns en öppenhet till mångfald inom kön och sexualitet i både poly- och BDSM-sammanhang. Andra gemensamma nämnare för båda grupperna är en uttalad vilja att utmana rådande normer, samt uttalat fokus på transparens, förhandling, kommunikation.

Carlström och Andersson (2019) har utfört en studie baserad på intervjuer och etnografiskt fältarbete bland BDSM-utövare i Sverige. Denna studie visar att överskridandet av en norm gör det lättare att överskrida andra normer, och då kan möjligheter uppstå att organisera relationer bortanför monogaminormen. BDSM-utövare kan använda sig av icke-monogami för att kunna utöva alla sina kinks. Resultaten visar i likhet med Pitagora också hur både kink- och poly-världen ser kommunikation och samtycke som viktigt.

Ovan nämnda studier ger en samstämmig bild av att det finns en utbredd kunskapsbrist om polyamori hos terapeuter, att terapeuter inte alltid är medvetna om hur deras egna monogami-centrerade värderingar dominerar i terapirummet. Enligt forskningen kan detta leda till negativa konsekvenser för klienterna. I värsta fall patologiseras deras livsstil och de undviker att söka hjälp. Studierna ger också konkreta råd om hur terapeuter kan förbättra bemötandet av polyamorösa klienter. Att ha eller söka kunskap om livsstilen är avgörande, liksom att terapeuten är medveten om sitt eget normsystem och förhåller sig professionellt neutral till klientens val av livsstil. Om så inte är fallet är det viktigt att hänvisa klienten till en annan terapeut.

Polyamori i människovårdande yrken

Weitzman m.fl. har konkretiserat råden till professionella i människovårdande yrken i *What Psychology Professionals Should Know About Polyamory* (Weitzman m.fl. 2009). Denna handbok skrevs efter att författarna hade identifierat brister i kunskap om polyamori i utbildningen för psykologer. Handboken utgår ifrån en amerikansk kontext och är baserad på författarnas tidigare forskning inom ämnet. Jag väljer att inkludera denna handbok i tidigare forskning då den är lite av en "bibel" inom ämnet. I boken diskuteras ett antal polyspecifika frågeställningar som behandlare bör känna till. Ett exempel på det är att det i polyrelationer ofta saknas färdiga script att förhålla sig till. Det saknas också förebilder i media eller i vardagslivet. Andra exempel är att polyamorösa personer kan känna skuld för sin livsstil eller kämpa med känslor av svartsjuka eller ägande. Det kan också finnas en diskrepans mellan det intellektuella och det känslomässiga. Det kan finnas en brist på stöd från närstående och en brist på stödgrupper. Till detta kommer diskriminering av olika slag från majoritetssamhället i form av arbetsgivare, kollegor eller hyresvärdar. Andra frågor kan handla om tidsaspekter: vem kan spendera med vem, eller om veto när det gäller en partners val av andra partners. Weitzman m.fl. (2009) diskuterar tidigare nämnda aspekter mer ingående: att målet är klientens eget och inte terapeutens, att terapeutens egna värderingar inte bör lysa igenom, samt att terapeuten inte behöver vara expert på polyamori men ha en vilja lära och fortsätta lära. Terapeuten behöver förstå och acceptera att polyamori är ett värdefullt val för klienten.

Ovannämnda litteraturstudie av Pitagora (2015) belyser att det blir viktigt för terapeuter som arbetar med polyamorösa och kink-identifierade klienter att ha ett öppet sinne. Terapeuten bör inte fasta i monogaminormativa föreställningar eller uttrycka negativ syn på BDSM. Vidare diskuterar Pitagora att klienten själv kan ha internaliserat en negativ syn på polyamori och BDSM och detta blir viktigt för terapeuten att uppmärksamma. I en terapikontext med en polyamorös klient blir det betydelsefullt att terapeuten normaliserar alternativa livsstilar, är välinformerad och bekväm med ämnet. Resultaten i litteraturstudien visar även på brister och kunskapsluckor i utbildningar för terapeuter, där kink och poly oftast inte behandlas alls.

Forskning om kink-vänliga behandlare visar är att det är viktigt att behandlaren har utmanat sina egna värderingar och synsätt (Barker m.fl. 2007). Vidare är det viktigt att behandlaren är kunnig, öppen och vill lära sig mer om BDSM eller att behandlaren har meta-konversation i stil med: "Det här är nytt för mig och jag kan inte så mycket om det. Hur kan jag lära mig mer för att kunna hjälpa dig?" En annan aspekt som belyses i denna studie är att BDSM-utövare undviker att gå i terapi på grund av risken för dåligt bemötande.

Jordan m.fl. (2017) har gjort en fallstudie med ett par som har öppnat upp sin relation och där båda två har flera partners. Paret har gått i terapi. Jordan m.fl. diskuterar koncept som mononormativitet, maktdiskurser och maktnarrativer i terapirummet. En viktig aspekt är att terapeuten i fallet i början av terapin tog upp sin egen position och med klienterna diskuterade sina privilegier. Terapeuten tog även upp sina erfarenheter av terapi med icke-monogama klienter samt frågan om vilka partners som skulle inkluderas i terapin. Centrala ämnen som behandlades i terapin var svartsjuka och att förhandla fram ett kontrakt för sitt förhållande. Övriga partners togs in i terapin och frågor om att någon kändes sig utanför behandlades och omförhandling skedde. Jordan m.fl. ger konkreta tips till familjeterapeuter om hur man kan förstå och utmana sina egna mononormativa värderingar för att förstå effekten av ett mononormativt synsätt i terapirummet. Om terapeuten ignorerar eller är omedveten om den potentiella effekten av mononormativitet kan det bli ett hinder för en effektiv terapeut-behandlar-allians eller leda till behandlingssammanbrott (a.a.).

Ovan anförda internationella studier belyser att det finns polyspecifika behov och frågeställningar i terapi samt att ett mononormativt eller okunnigt bemötande påverkar klienterna negativt. Forskningen visar även på risken för att polyamorösa klienter är rädda för att få ett dåligt bemötande och därmed undviker att söka sig till terapi. I Sverige har som tidigare nämnts ingen forskning om polyamorösa personer och terapi utförts. Denna studie bidrar därmed till mer kunskap om denna målgrupps erfarenheter av relationsrådgivning.

METOD

Ämnet för denna studie är att undersöka polyamorösa personers erfarenheter av att ha gått i familjerådgivning. När forskningsfrågan handlar om människors upplevelser, erfarenheter och känslor och är det lämpligt med en kvalitativ studie (Bryman 2012). Kvalitativa metoder kan skapa en djupare förståelse för en grupp upplevelser, varför studien bygger på enskilda intervjuer.

Min teoretiska och praktiska förförståelse om ämnet inspirerade mig i valet av ämne och metod. Jag har ett insidernperspektiv då jag själv är polyamorös. Denna position som insider var något som jag var medveten om under hela processen från planering av studien till

genomförande och analys av intervjuerna. Innan studien genomfördes har jag under flera års tid studerat internetforum för polyamorösa för att försöka utröna vilka ämnen som är viktiga för målgruppen. Familjerådgivning och terapi var sådana ämnen som ofta diskuterades i polyinternetgrupperna. Min position som insider diskuteras mer utförligt i avsnittet Etiska frågeställningar.

Urval

Urvalet är strategiskt och målinriktat, det vill säga informanter som är relevanta för forskningsfrågan valdes ut (Bryman 2012). Jag ville uppnå en förståelse för polyamorösa personers erfarenheter av familjerådgivning varför jag sökte efter och valde ut personer med sådana upplevelser.

Informationsbrevet om studien publicerades på Facebook, i tre olika grupper (se bilaga 1), efter att jag hade fått lov att publicera det av gruppernas administratör. Grupperna heter ”Poly i Stockholm”, en sluten grupp med cirka 800 medlemmar, ”Poly i Sverige spridda gruppen”, en sluten grupp med cirka 1 800 medlemmar och ”Poly i Sverige samla er”, en öppen grupp med cirka 1 000 medlemmar. Informationsbrevet skickades även med i ett mejl i gruppen ”RFSU Stockholm fria relationsgruppen”. Informationsbrevet publicerades även på sajten Darkside, som är ett kink-community, i gruppen ”Poly” som har 4 200 medlemmar. Brevet publicerades slutligen på förstasidan på Darkside, med följande tillägg av sidansvarig:

Flersamma sökes till en intervjustudie. En studie vid Malmö universitet undersöker vilka erfarenheter personer som lever med flera partners har av familjerådgivning. Här på Darkside finns det ju många som i sina BDSM eller läderkultursliv delar sin tillvaro med flera partners såväl som polyamorösa i allmänhet. Känner du att du vill vara med och ge en bild av din situation och dina erfarenheter?

Femton personer hörde av sig och var intresserade. Av dessa valdes nio ut till att delta i studien. Intention bakom urvalet var att få variation främst gällande bostadsort, stora städer och små orter, samt variation gällande ålder och kön. Anledningar till att övriga valdes bort var av varierande art. En person saknade erfarenhet av familjerådgivning. En annan hörde inte av sig efter att jag gett förslag på intervjutider. Två personer hade gått i familjerådgivning men då inte pratat så mycket om polyamori. En person kände jag mig som intervjuare inte bekväm med att träffa. En annan person var i kris på grund av att en relation höll på att avslutas och det fanns risk att intervjusituationen blev mer som en rådgivningssituation. De sista två personerna kommer diskuteras mer under avsnittet Etiska frågeställningar. Totalt blev det således nio utförda intervjuer med personer som definierar sig som poly och har erfarenhet av att prata om polyamori i familjerådgivning.

Genomförande av intervjuerna

Jag var noggrant förberedd inför intervjuerna men samtidigt var jag öppen för vad som dök upp i intervjun, öppen för det spontana. Jag eftersträvade att vara en vänlig, känslig, öppen, tydlig, strukturerad, styrande och minnesgod intervjuare (Kvale & Brinkman 2014). Jag strävade också efter att ha ett etiskt förhållningssätt genom hela processen med intervjuerna, från förberedelse till analys.

Intervjuerna var halvstrukturerade. Min intention var att få täta beskrivningar av intervjupersonens upplevelser och sedan tolka innebörden av de beskrivna fenomenen (Kvale & Brinkmann 2014). Att använda halvstrukturerad enskild intervju är lämpligt vid Interpretative

Phenomenological Analysis (IPA) som användes i analysen av intervjuerna (Smith & Osborn 2007). Den centrala idén bakom intervjuerna är att det är ett kunskapande och komplext samtal mellan intervjuaren och intervjupersonen. Kunskapen som konstrueras i intervjusituationen är resultat av hur detta samspel gestaltar sig (Henriksson & Månsson, 1996).

Att genomföra kvalitativa intervjuer är en icke-linjär process med ständiga tolkningsöverväganden. Det blir för intervjuaren en balansgång mellan att hålla sig till sin linje och samtidigt vara öppen, flexibel och omprövande. Alvesson (2011) reflekterar kring att resultatet av intervjuerna är följden av en laginsats där den narrativa bollen placeras på undersökningens planhalva. Den metaforen hade jag med mig under intervjuandes gång. Intervjuandets icke-linjära genomförande beskrivs nedan.

Inledningsvis tog jag fram en intervjuguide med hjälp av tematisering. Guiden bestod av en översiktlig del med teman och en med mer specificerade intervjufrågor. Temana var *bemötande, normer, känslor* och *upplevelser* i terapirummet. (Bilaga 2: Intervjuguide teman; bilaga 3: Intervjuguide frågor).

De nio intervjuerna var mellan 45 och 60 minuter långa. Åtta intervjuer genomfördes under fysiska möten och en genomfördes på videochatt. Platserna för intervjuerna var kaféer, studierum på bibliotek och hemma hos intervjupersonen. Skriftligt samtycke gällande deltagande i studien och gällande hantering av personuppgifter enligt GDPR erhöles från åtta deltagare. Deltagaren i videochatts-intervjun gav skriftligt samtycke via sms och muntligt samtycke inspelat på diktafon. Samtliga intervjuer spelades in på en diktafon som inte var uppkopplad mot internet. Direkt efter intervjun förde jag minnesanteckningar som stöd för analysen av materialet. Minnesanteckningar, samtycken, utskrift av intervjuer och diktafon förvarades i ett låst skåp.

Samtliga intervjuer inleddes på samma sätt, med en orienterande inledande fas som var mer strukturerad. Intervjupersonen läste igenom informationsbrevet. Sedan berättade jag kort om studien, ställde bakgrundsfrågor om ålder, bostadsort, relationer och boende. Intervjuerna avslutades även på liknande mer strukturerat sätt med en fråga till intervjupersonen: ”Jag har fått med allt jag ville fråga om. Har du något du vill ta upp?” Det var således mer öppet och utforskande i mitten av intervjuerna. För att komma in på ämnet efter den korta orienterande fasen frågade jag: ”... och du har erfarenhet av familjerådgivning. Vill du berätta mer om det?”

Som intervjuare ansträngde jag mig för att vara ärlig, utförlig och klar (Alvesson 2011). Samtidigt blev det ett konstant lärande: jag såg vikten av improvisation under intervjuerna och utveckling mellan intervjuerna. Intervjuguiden förändrades inte, men i de senare intervjuerna anpassades frågorna något. Sättet jag intervjuade på är inspirerat av feministisk reflexiv intervjuteknik, ett sätt att intervju som är sprunget ur aktivistgrunder där personers kunskap baserad på erfarenheter tas tillvara. Denna intervjumetod innebär också att jag som intervjuare delar med mig av viss strategiskt vald personlig information under intervjuerna (DeVault & Gross 2018).

Ett exempel på hur min intervjuteknik utvecklades var att jag i förberedelsen av intervjuerna reflekterade över om och hur mycket personlig information jag skulle dela. Under de första två intervjuerna upplevde jag att det förde mig närmare intervjupersonen om jag delade vissa personliga erfarenheter. Inledningsvis under varje intervju visste inte intervjupersonen om att

jag var polyamorös, men under ett senare skede i intervjun sade jag något i stil med: ”Jag är själv polyamorös.” Ett annat exempel är att jag i de senare intervjuerna som genomfördes använde exempel från sådant som framkommit i de tidigare intervjuerna, i stil med: ”Jag har hört personer berätta att de får utbildna och upplysa familjerådgivaren. Hur var det för dig?” Min uppfattning är att det gagnade samspelet mellan mig som intervjuare och intervjupersonen och att intervjusituationen blev mer avslappnad. Trots detta fanns det i situationen en distans och maktasymmetri mellan mig som intervjuare och intervjupersonen. Denna maktasymmetri försökte jag utjämna genom att berätta för intervjupersonen att jag är en insider. Mitt insiderperspektiv diskuteras närmare i etikavsnittet.

Det blev under intervjuandets gång tydligt för mig att intervjuande handlar om personliga färdigheter och att ständigt öva och utveckla dessa färdigheter. Det blev också tydligt för mig att jag som intervjuare är det viktigaste verktyget. Kvale och Brinkmann (2014) diskuterar att intervjun kan ses mer som ett hantverk med komplexa färdigheter än en metod, samt att forskarens kunskap, känslighet och färdigheter är det viktigaste verktyget. Mitt sätt att intervjua, platsen där intervjuerna utfördes och samspelet med intervjupersonerna påverkade kvaliteten på den kunskap som konstruerades. Jag och intervjupersonerna var resenärer på en resa där kunskap konstrueras. Vissa av intervjuerna fick mer emotionellt innehåll än andra. Intervjupersonerna var varierande i ålder och erfarenheter vilket också påverkade. Jag ställde vissa tolkande frågor som: ”Så det är som att du kände dig spänd?” eller ”Du menar att familjerådgivaren inte förstod dig?”

Nackdelarna med intervjun på videochatt var att det inte blev något eftersnack, att en del av kroppsspråk gick förlorat och det möjligtvis blev lite stelare. Å andra sidan blev det ett annat slags fokus under videochatts-intervjun.

Gällande transkribering av intervjuerna skrev jag ordagrant och tog med när någon av oss skrattade och långa pauser. Direkt när materialet transkriberades ändrade jag intervjupersonernas namn, ålder, bostadsort och yrke och annan personlig information som riskerar att deras identitet röjs.

Analysmetod

För att analysera materialet användes en variant av Interpretative Phenomenological Analysis, som har en fenomenologisk och hermeneutisk grund. En IPA-analys består av ett flertal steg och syftet är att i detalj undersöka hur deltagarna förstår sin personliga och sociala värld. Den huvudsakliga valutan är meningen av upplevelserna. Denna ansats är fenomenologisk i sitt sätt eftersom den innebär en detaljerad undersökning av deltagarens livsvärld och upplevelser, men på samma gång betonar IPA forskarens aktiva roll i processen samt att det är en dynamisk process där extensiv tolkning ingår (Smith & Osborn 2007).

IPA är en tematisk analys som är utvecklad för psykologisk forskning. IPA är inspirerad av symbolisk interaktionism och kognitiv psykologi. Det är lämpligt att använda IPA som analysmetod när vi försöker förstå hur personer upplever sin situation och hur de upplever sin personliga och sociala värld. Vidare är IPA passande för att undersöka ett område på ett detaljerat och flexibelt sätt. Många studier som använder IPA har små homogena urval och empirin är oftast semistrukturerade intervjuer (Smith & Osborn 2007).

I IPA försöker forskaren komma nära deltagarens personliga värld och på ett och vis ta ett insider-perspektiv. Detta är i sig en komplex process och forskaren behöver också tolka

empirin. Där kommer den dubbla hermeneutiken in med olika tolkningsstrategier. Intervjupersonen försöker förstå sin livsvärld och forskaren försöker förstå intervjupersonens förståelse av sin livsvärld. Det blir en slags empatisk hermeneutik och samtidigt kan det vara en kritiskt ifrågasättande hermeneutik. Forskaren ställer kritiska frågor till texten som: ”Vad försöker personen uppnå här?”, ”Läcker det igenom något som inte var menat?” eller ”Är jag medveten om något som deltagaren är mindre medveten om?” (Smith & Osborn 2007).

Smith och Osborn (2007) beskriver att det första steget i IPA är intensiv och upprepad läsning av det transkriberade materialet. Ett mål med analysmetoden är att dyka in i deltagarnas livsvärld. Forskaren tolkar materialet genom den hermeneutiska cirkeln för att förstå texten i dess helhet. Men lika viktigt är också att förstå textens delar och tolka hela texten med hjälp av dess delar. När tolkningen sker ingår ett element av personlig reflektion hos forskaren. Analysen är således inte värderingsfri. Forskarens eget reflexiva engagemang i konstruktionen av mening är central. IPA är en slags dialog mellan forskaren, empirin och kunskapen om vad det betyder för deltagaren i denna kontext.

Steg ett, upprepade läsningar av den transkriberade intervjun, är nära besläktat med en fri textanalys. I vänstermarginalen skriver forskaren vad som är intressant så som likheter, olikheter, motsägelser och överdrifter. Sedan används högermarginalen för att skriva ner teman som dyker upp. Kanske innehåller dessa teman mer psykologisk terminologi eller sådant som är lämpligt för undersökningen. Därefter skrivs teman upp för att kunna se om de hör ihop och första lista med teman skapas. En del teman kommer höra ihop och sedan skapas kluster av teman och där kommer vissa kluster att vara mest betydelsefulla. Detta är en icke-linjär process (Smith & Osborn 2007).

I IPA är meningen central och det är viktigt att förstå komplexiteten och innehållet i meningen. Som forskare har jag ett tolkande förhållande till transkriberingen. Det innebär ett engagemang i texten och en tolkningsprocess. Jag ser den kvalitativa analysen som en personlig process och jag fick under processen utveckla mitt personliga arbetssätt. I detta arbetssätt är jag inspirerad av Alvesson (2011) med ett reflexivt pragmatiskt förhållningssätt till forskningsintervjun och jag eftersträvar att i tolkningen av texten vara kreativ och röra mig mellan olika tolkningslinjer.

Den hermeneutiska cirkeln blev viktig i min tolkning av materialet. Tolkningen växte så att säga fram i en cirkulär rörelse mellan min förförståelse och materialet. Detta ledde till en ny förståelse som blev förförståelse i kommande tolkning. Förståelsen fördjupades hela tiden i en ändlös tolkningsprocess. Förenklat byggdes analysen på följande steg. Första steget var att utföra narrativa intervjuer då intervjupersonen relativt fritt berättade om sin levda erfarenhet. Jag som intervjuare och intervjupersonerna tog tillsammans fram innebörden och meningen i deras upplevelser. Nästa steg var en naiv läsning av det transkriberade materialet med en yttlig tolkning där jag fångade en känsla av helheten. Nästa steg var strukturanalyser för att hitta dimensioner i texten och hela tiden under processen gjorde jag jämförelser och helhets-tolkning och förhöll mig kritisk till min förförståelse, den naiva läsningen och strukturanalysen med avsikt att uppnå en innehållsrik förståelse av texten.

Inledningsvis gjorde jag översiktlig läsning av den transkriberade intervjun för att fånga helheten. Sedan markerade jag viktiga aspekter i vänstermarginalen. Jag gjorde likadant med varje intervju. Sedan läste jag igenom intervjuerna igen var för sig och skrev upp en första listan av teman i ett annat dokument. De delar i texten som hade beröringspunkter med varandra förde jag ihop till större enheter som sedan blev teman. Jag förde ihop den första

listan av teman till kluster av teman. Samtidigt som dessa teman skapades tolkade jag texten i dess helhet och delar. Parallellt med detta försökte jag hitta innebörder under ytan och sätta de levda erfarenheterna i fokus. Under tiden och senare i analysen kopplade jag till queer-teoretiska begrepp. Under processen hade jag ett tolkande förhållningsätt till empirin och en tillit till att det slutgiltiga resultatet skulle bli bra. Jag lät materialet tala till mig.

Etiska frågeställningar

Enligt rådande forskningsetiska principer (codex.se) har hänsyn tagits till kraven på information, samtycke, konfidentialitet och nyttjande. Deltagarna fick information om studien i ett informationsbrev som publicerades på internet och skickades ut via mejl. Innan intervjun inleddes fick deltagarna läsa igenom informationsbrevet igen. Deltagarna fick även innan intervjun påbörjades muntlig information om att deltagandet i studien är frivilligt och att de kunde avbryta när som helst. Deltagarna fick även fylla i en samtyckesblankett för att delta i studien samt en samtyckeblankett för registrering av personuppgifter enligt GDPR. Intervjupersonernas konfidentialitet och integritet skyddades genom att namn, bostadsort och annan personlig information ändrades vid transkriberingen.

Insiderposition

Den kommande studiens upplägg prövades och godkändes av Malmö universitets etikråd. Men jag anser att det essentiella etiska arbetet görs genom hela forskningsprocessen, från planering till resultat. Detta är i synnerhet viktigt eftersom jag är insider och är känslomässigt nära ämnet som jag studerar. Under förberedelserna och i tematiseringen underlättade det för mig att jag har både teoretisk och praktisk förförståelse i ämnet samt en förståelse för den lokala jargongen och för poly-kulturen i Sverige. Utifrån min position som insider fanns dock risken att potentiella intervjupersoner skulle avstå från att delta i studien för att de har en personlig relation till mig. En annan risk var att jag skulle bli hemmablind eller för involverad när jag utförde intervjuerna. Därför var jag uppmärksam på detta och ansträngde mig för att hitta en balans mellan närhet och distans när jag intervjuade. Enligt feministiska tankar om intervjuande var jag relativt frikostig med att berätta personliga saker om mig själv (DeVault & Gross 2018).

Det blev tydligt för mig hur viktigt det är att jag som insider och intervjuare behöver vara transparent och öppen med att jag eventuellt kommer att stöta på mina intervjupersoner i olika sammanhang. Om jag senare träffar någon av intervjupersoner så kommer jag ha en neutral hållning och intervjupersonen får själv välja om den vill närma sig mig. Som Weitzman (2006) belyser: vissa terapeuter är själva polyamorösa och då får de ta hänsyn att detta community är litet genom att tillämpa öppenhet och transparens.

Att agera forskningsetiskt i själva intervjusituationen innebar för mig en känslighet för vad intervjupersonen berättade. Det blir upp till mig som forskare att avgöra vad som är etiskt gångbart. Jag vill uppnå ett djup och en variation. Det blev en känslig avvägning mellan viljan att komma nära under intervjuerna men samtidigt inte kränka intervjupersonernas integritet. Deltagarna i studien berättade om känsliga erfarenheter i terapi, om relationer som tar slut, om sin BDSM-utövning. Det var ett ständigt arbete för att uppnå balans mellan respekt för intervjupersonen och viljan att nå fram till och försöka fånga deras erfarenheter.

Fördelen med att vara insider var att vi pratade samma språk och att jag har god förståelse för poly i en svensk kontext. Det blev personligt men inte privat. Min uppfattning är att det blev

ett nära men professionellt samspel mellan mig och intervjupersonerna. Under hela uppsatsarbetet var jag medveten om balansgången mellan att alliera mig med mitt forskningsämne och med intervjupersonerna och att vara professionell med distans till ämnet och till intervjupersonerna. Det är en svår balansgång men jag hanterade det ständigt genom självreflektion. Jag har dessutom med mig ett etiskt beteende och tankesätt från mitt arbete som familjebehandlare där balansgången är av likande art. Jag fann också resonemang i tidigare forskning som gav mig stöd i dessa etiska ställningstaganden. Henrich och Trawinski (2016) är forskare som själva har levt polyamoröst under flera årtionden. De diskuterar sin insider-position och sin personliga relation till ämnet. De beskriver att de är mycket engagerade i sitt lokala polycommunity. De leder samtalsgrupper och ger rådgivning till polyamorösa personer. Trawinski har själv fått rådgivning för problem relaterade till polyamori. De diskuterar att de därmed kan anklagas för att vara partiska mot polyamori men de diskuterar också att om en forskare är monogam blir den inte anklagad för att vara partisk till monogami. Då verkar den forskaren opartisk. De argumenterar för att de kanske är mindre partiska eftersom de själva har ifrågasatt och utmanat sina värderingar och sin position.

Övriga etiska ställningstaganden

Ett mindre etiskt dilemma uppstod. En intervjuperson som anmälde intresse av att delta i studien hade nyligen upplevda erfarenheter av familjerådgivning men var uppenbart i kris. Även om jag verkligen ville höra personens upplevelser avstod jag från att göra denna intervju. En annan intervjuperson som anmälde intresse kände jag mig inte bekväm med. Personen var för påstridig och samtidigt otydlig på olika sätt. Han sade bland annat att han visste "ett ställe" i staden där han bodde där vi kunde ses för intervjun. I den första situationen, med personen i kris, fanns det en potentiell risk för intervjupersonen och i den andra situationen fanns det en potentiell risk för mig som intervjuare. Därför valde jag att inte genomföra intervjuerna.

Under intervjuerna fanns även risk för andra etiska dilemman. En risk är att jag har en egen profil på Darkside, sajten där mitt informationsbrev publicerades. De flesta av intervjupersonerna verkar ha fått kännedom om min studie därifrån. Innan uppsatsarbetet påbörjades gjorde jag därför min profil där neutral, och såg till att det inte finns någon koppling mellan informationsbrevet och mitt profilnamn på Darkside.

Innan jag började genomföra intervjuerna funderade jag på om intervjuerna skulle bli mer som en som en terapeutisk eller rådgivande situation, men så blev det inte. Eftersom jag själv är socionom är jag van vid att hålla stödjande samtal, men jag ansträngde mig att göra intervjuerna till just intervjuer. Min uppfattning är att intervjuerna blev som ett nära samtal om upplevelser av familjerådgivning. Ingen av intervjupersonerna hörde heller av sig efteråt vilket kan tyda på att intervjuerna inte påverkade dem negativt.

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

För denna uppsats använder jag mig av teoretiska ramverk om normer och hierarkier gällande relationer och sexuella praktiker. Detta val av teoretisk ansats var inte något förutbestämt utan något som flöt fram under uppsatsarbetets gång. I botten finns en queerteoretisk och till viss del normkritisk ansats där Rubins värdehierarki finns som grund. Ambjörnsson (2016) förklarar queer som ett kritiskt förhållningssätt till det påstått normala med brott mot sexuella

normer, strukturer och identiteter i fokus. Queer ifrågasätter samhällets förgivettagna sanningar om sexualitet och normalitet. Queerteorier har också som utgångspunkt att förändra normer för sexualitet (Sörensdotter, 2010). Den sexuella värdehierarkin, Butlers tankar om performativitet och normalitet samt konceptet obligatorisk monogamin är alla i grunden queera tankar och förhållningsätt. Uppsatsens teoretiska utgångspunkter presenteras nedan.

Obligatorisk monogami

Obligatorisk monogami är ett slags strukturerat maktsystem där kulturell representation idealiserar och förstärker monogamin och får monogamin att verka naturlig och oundviklig. (Mint 2006). Vi lever i en värld som förstärker detta system om och om igen. Monogama föreställningar byggs in i oss från en tidig ålder både genom berättelser om monogama kärleksrelationer och i sociala interaktioner. Obligatorisk monogami bygger på romantiska föreställningar om att hitta den rätte och att all sexuell och romantisk lust bör riktas mot en person, den rätte och den ende. Vi alla får från tidig ålder med oss antaganden grundade på monogami. Om en person flörtar i en bar antar vi att den är singel. Om personen har vigselring kan det vara lätt att anta att personen är otrogen (Mint 2016). Även den som flörtar samtidigt som den bär tecken på att vara gift betraktas alltså som monogam, så länge som personen inte uttalat definierar sig själv som polyamorös. Många monogamt identifierade personer har i själva verket flera emotionella och sexuella partners samtidigt, även om det sker i det fördolda.

Obligatorisk monogami har likheter med konceptet obligatorisk heterosexualitet, men det finns skillnader. Det finns sanktioner om någon bryter om den obligatoriska monogamin, men inte så starka sanktioner som om någon bryter mot den obligatoriska heterosexualiteten, exempelvis hatbrott mot HBTQ-personer. I den obligatoriska monogamin är vissa personer privilegierade och andra har mindre makt över sin egen situation. Vinnarna är personer som ser sig som monogama. De får respektabilitet och juridiska och ekonomiska fördelar. De behöver inte rättfärdiga sin relationsmodell. De icke-monogama är förlorare och utsätts för sanktioner som att förlora vänner och familj, eller inte ses som lämpliga för ett jobb (Mint 2016). Inbyggt i mononormativiteten finns nämligen inte enbart förväntningar om sexuell och romantisk exklusivitet. Det finns även föreställningar om att personer i en monogam relation ska flytta ihop, skaffa barn och ha delad ekonomi. Likaså finns förväntningar på att en kärleksrelation är den viktigaste relationen i en persons liv.

Samhället förstärker och upprätthåller systemet av obligatorisk monogami på olika sätt, inte bara inom juridik och ekonomi. Vetenskapliga fält som psykologi och sexologi spelar också en roll i normaliseringen och naturaliseringen av monogamin. Den obligatoriska monogamin konstrueras och förstärks dessutom i populärkultur och media, där den finns med i princip överallt. Icke-monogama alternativ syns däremot sällan. Sammantaget bidrar detta till att monogamin allmänt uppfattas som det enda normala, hälsosamma och moraliska sättet att ha kärleksrelationer. Inbyggt i monogamin finns en sexuell dubbel standard och ett binärt köns-system. Den sexuella dubbla standarden innebär att kvinnor som har fler partners ses som dåliga slampor men män tvärtom ses som häftiga "hingstar". Den obligatoriska monogamin innehåller också en sex-negativitet. Ett exempel är ett lesbiskt par som är monogama ses mer positivt än om det lesbiska paret skulle vara icke-monogama. De ges respektabilitet för att de är just monogama. Ett ytterligare exempel på den obligatoriska monogamin är att det är accepterat att ha tillfälligt sex under en viss tid i livet, men inte att ha det som en livsstil. Den vanligaste formen av monogami är serie-monogami då en person har flera partners under en livstid, men inte flera partners samtidigt. Eftersom monogamin ofta är standarden för en kärleksrelation är det svårt att se eller föreställa sig andra sätt att göra relationer. Alternativa

sätt att göra relationer görs till ”det andra” (Rothschild 2018). Ett exempel på den monogama standarden är när polyamoröst identifierade får frågan om de är otrogna. Frågan formuleras inifrån den monogama diskursen och performativiteten.

Rothschild (2018) lyfter att psykoanalysens grundare, Freud, först ansåg att monogami var en förtryckande sexuell norm för att sedan ändra sig till att det är ett nödvändigt ont och att det moderna samhället inte skulle kunna existera utan monogami. Rothschild diskuterar vidare att inom modern psykologi förutsätter många att monogami är en inneboende egenskap av kärleksrelationer. Den obligatoriska monogamin består av en tvådelad process med idealisering och naturalisering av monogami samt att alternativ till monogami aktivt och passivt inte synliggörs (a.a.). När obligatorisk monogami påverkar terapin kan det resultera i ett synsätt att alla andra sätt att ha förhållanden verkar patologiska. Det kan vara svårt för terapeuter att få syn på eller ifrågasätta den obligatoriska monogamin eftersom den finns så djupt inbäddad i sociala normer att den verkar naturlig snarare än socialt konstruerad (a.a.).

Den sexuella värdehierarkin

Rubin har illustrerat en värdehierarki för sexualitet och sexuella handlingar (Rubin 1984). Den har bäring i en samtida svensk kontext trots att den togs fram i ett relativt konservativt USA på 1980-talet, i och med att sexuella praktiker privilegieras olika även här. I Rubins sexuella värdehierarki placeras de sexuella praktikerna på olika plats i den så kallade välsignade cirkeln beroende på vilken status de har i samhället, se Figur 1. Den inre cirkeln visar sexualitet som framställs som god, normal, naturlig och välsignad. Den yttre cirkeln visar den dåliga, onormala, onaturliga och fördömda sexualiteten. Privilegierade former av sexualitet belönas och mindre privilegierade former osynliggörs och stigmatiseras. Normer kring sexualiteten är beroende av saker som könstillhörighet men också om det är två eller fler personer inblandade. Det kan bli en demonisering och patologisering av andra praktiker än det monogama, det tvåsamma. Sexuella praktiker som värderas som goda, naturliga och välsignade är heterosexuellt, inom äktenskapet, monogamt, tvåsamt, relationellt, vi ska hålla oss till någon i samma generation och sexet ska ske inom hemmets fyra väggar. De dåliga sexuella praktikerna blir då annat som homosexuellt sex, utanför äktenskapet, promiskuöst, offentligt eller med roller som inte handlar om enbart man och kvinna (a.a.).

Det går också att se den sexuella värdehierarkin som en pyramid där gifta, monogama heterosexuella par befinner sig högst upp, följda av ogifta monogama heterosexuella par och sedan de flesta andra heterosexuella. I mitten av pyramiden finns stabila, långvariga monogama par. Promiskuösa bögar finner vi nästan i botten av pyramiden och allra längst ner finns BDSM-utövare, sexarbetare, transvestiter, transpersoner och personer som är gränsöverskridande gällande ålder. Personer som utövar sexuella praktiker högt uppe i pyramiden bli belönade i form av stöd och hjälp samt får respektabilitet. Personer som utövar sexuella praktiker långt ner i pyramiden stigmatiseras. Stigma är en effektiv sanktion. Enligt Rubin (1984) finns gradvisa skiftningar i gränserna mellan moraliskt och perverterat sex, men dikotomin kvarstår. Figur 2 illustrerar detta genom en skala mellan den bästa och den sämsta sexualiteten.

Ambjörnsson (2016) diskuterar om det svenska samhället har en officiell nationell sexualitet som alla svenskar bör tillägna sig, en slags specifik samtida nationell värdehierarki. Denna värdehierarki skulle bestå av en sund, god och begriplig form av sexualitet där det viktigaste är att sammanlänka sex med kärlek och att sjukdomsförklara den typ av sex som inte sker inom ramarna för ett monogamt kärleksförhållande. I och med detta blir det värdefullt att undersöka vilka sexuella uttryck som just nu görs obegripliga och fråga sig om det finns ett

monogamt kärleksideal som genomsyrar allt, och om det som faller utanför dessa ramar uppfattas som fel och sjukt.

Performativitet och subversivitet

Performativa handlingar eller akter har en stark betoning på aktivt verksamma processer och på att sociala praktiker ständigt och aktivt skapar avgörande sociala kategorier som kön, sexualiteteter och etniciteter. Det är en aktiv process och det finns inte heller någon inre essens i ett exempelvis kön eller tvåsamhet. Ett exempel på performativitet är att kön eller genus inte *är* utan *görs*. Ingen är kvinna eller man per automatik utan görs till kvinna eller man. Ett exempel på en performativ handling som får äktenskapet och tvåsamheten att bli till är när vigselförrättaren säger: ”Ni har nu ingått äktenskap med varandra och bekräftat detta inför Gud och denna församling. Ni är nu man och hustru” (Butler 2005).

Performativitet hänger ihop med diskurs. Diskurs ses som en regelstyrd framställning av utsagor, begrepp, teser och teorier som tillsammans utgör en kedja av artikulerade föreställningar om någonting. Ett exempel på en diskurs är den ”heterosexuella matrisen” då kroppar görs begripliga genom en genusordning med två tydligt identifierbara kön eller genus: ett kvinnligt feminint och ett manligt maskulint. Mannen och kvinnan ställs i motsats mot varandra kroppsligt och beteendemässigt och de förväntas åtrå varandra (Butler 2005). Det som konstrueras som onormalt eller som ”det andra” utesluts eller nedvärderas. Jag för över Butlers tankar om handlingar som gör kön till att vara applicerbart på handlingar som gör tvåsamhet. De flesta betar sig i enlighet med monogami-normerna och den rådande diskursen vilket gör att normerna och diskursen om tvåsamhet upprätthålls och förstärks. Monogami görs och iscensätts dagligen genom performativa handlingar som gör tvåsamheten till det mest eftertraktade. Dessa performativa handlingar och diskurser kring monogami upprätthåller i sin tur tankarna och föreställningarna kring det monogama kärleksförhållandet.

När subversiva akter utspelar sig exempelvis gällande kön kan det handla om crossdressing, maskulina kvinnor eller feminina män. Förändring genom subversiva handlingar uppstår när vi medvetet eller omedvetet uppträder på otillåtna, oväntade och omvälvande sätt. Det blir subversivt när någon ifrågasätter ordningen och genom subversiva handlingar undersöker de positioner och ordningar som går på tvärs mot det förväntade. Det blir ett motstånd mot föreställningen om stabilitet och entydighet. Vad som är subversivt beror på sammanhanget där de subversiva akterna utspelar sig (Butler 2005). Det blir subversivt när personer framhäver mångfalden i sina uttryck, levnadssätt och identiteter och på så sätt utmanar och gör motstånd mot normer. Subversivt är omstörtande och bidrar till förändring i människors liv och i samhället (Schei Jensen 2017). Det är inte tvingande utan visar på möjligheter till förändring inom systemet. Handlingar som utförs på ”fel” sätt visar att monogamin inte är given. Genom att överraska finns det en subversiv potential.

Med tanke på hur djupgående de ovan beskriva normerna kring relationer och sexualitet är i samtiden blir det intressant att studera normbrytande klients upplevelser och strategier i terapirummet. I resultatdelen kommer vi att få se exempel på hur klienter som bryter mot normen om den obligatoriska monogamin och den sexuella värdehierarkin bemöts i familjerådgivningen.

RESULTAT OCH ANALYS

Presentation av intervjupersonerna

Nedan beskriver jag kortfattat intervjupersonerna. Jag väljer att ha med denna anonymiserade redogörelse eftersom deras berättelser engagerar mig. De presenteras i den ordningen som jag intervjuade dem.

Intervjuperson 1, Kim: Kim bor i en stor stad, har sambo, en pojkvän i samma stad och en pojkvän i en annan stad. Kim säger själv att hon har tre varaktiga relationer. Hon barn från en tidigare relation. Kim har mycket erfarenhet av både familjerådgivning och annan terapi. Kim är BDSM-utövare, vilket har kommit upp i terapi och familjerådgivning. Kim har erfarenhet av både bra och dåligt bemötande i terapi. Kim beskriver att hon har erfarenheter av psykisk ohälsa och våld i nära relation.

Vi träffades på ett kafé och efteråt skrev jag: ”en avspänd intervju där Kim hade lätt att reflektera och öppna sig. Kim berättade på ett levande och tydligt sätt om sina positiva och negativa upplevelser av att familjerådgivning. Kim berättade också hur viktig sajten Darkside (DS) är: ’DS är bästa terapeuten’. Vi skrattade mycket under hela intervjun. I mitten och slutet av intervjun delade jag med mig av personlig information om mig.”

Intervjuperson 2, Sasha: Sasha bor i en mindre stad och är singel. Sasha beskriver sig själv som ”fri som fågeln”, hon bor själv med sina husdjur. En före detta flickvän är fortfarande viktig: ”Jag brukar säga att vi hör ihop men vi ÄR inte ihop”. Sasha levde tidigare i en destruktiv relation i 12 års tid med en primärpartner då även den före detta flickvännen fanns med. Sasha har främst erfarenheter av egenterapi då hon har varit öppen med sina polyamorösa relationer och BDSM-erfarenheter. Sasha har till övervägande del positiva erfarenheter av bemötandet. Hon har levt i TPE-relation (Total Power Exchange) och i den relationen förekom våld, som hon har bearbetat i långvarig terapi.

Intervjun skedde på ett kafé. Efteråt skrev jag: ”vilken häftig och givande intervju. Intervjupersonen var så verbal och kunde reflektera kring bemötandet hon fått i en långvarig terapi och även kring annat bemötande i vården.

Intervjuperson 3, Misha: Misha bor i en stor stad, men har erfarenheter av familjerådgivning och terapi från en mindre stad där hon studerade. Misha ”är sambo med en man och har en helt ny eventuell relation. Vi har tidigare levt i en aktiv tresamhet”. När hon var i en aktiv tresamhet bodde de ihop alla tre. Misha gjorde för fyra år sedan ett två misslyckade försök att gå i familjerådgivning och terapi med polyspecifika frågeställningar. Hon har just påbörjat privat egenterapi. Mishas erfarenheter från familjerådgivning verkar mest vara negativa.

Vi sågs på ett kafé och efteråt skrev jag: ”det var en lugn och den kortaste intervjun hittills (42 minuter). Det blev som ett samtal mellan två jämlikar även om det var jag som ställde frågor och styrde samtalet. Intervjupersonen var lugn och reflekterande och uttryckte sig på ett sätt som var lätt att förstå. I början av intervjun kändes det lite stelt för mig som intervjuare och jag kände mig inte så närvarande som jag brukar men det blev mer avslappnat och min närvaro ökade en bit in i intervjun.

Intervjuperson 4, Billy: Billy bor i en större stad och har erfarenheter av familjerådgivning från en liten ort. Billy beskriver att han bor för sig själv och är särbo med två personer. Han har ett barn. Billy har gått i familjerådgivning i två omgångar med ett antal års mellanrum,

samma behandlare båda omgångarna. Han har mest negativa erfarenheter, även om Billy och dåvarande sambon hade sökt sig till en HBTQ-vänlig familjerådgivning. Vi sågs på ett kafé. Efteråt var det ett öppet fika-event för poly- och BDSM-människor. Jag visste att det skulle vara ett sådant event, men vi hann inte avsluta intervjun innan folk började komma. Mina minnesanteckningar: ”Intervjupersonen hade intressanta erfarenheter av familjerådgivning utifrån en polykontext och beskrev det som att familjerådgivaren hade dålig kunskap om poly och att familjerådgivaren tog den monogama sambons parti. Intervjupersonen pratade om det monogama perspektivet och hur han kämpade för att få de övriga i konstellationen att bli synliga i familjerådgivningen. Jag tror det kom fram mycket bra i intervjun men det kändes etiskt krångligt att det dök upp personer ur communityt senare till fikaten. Poly och föräldraskap kom upp som en frågeställning. Det ska bli intressant att transkribera och se vad som kom fram i intervjun.”

Intervjuperson 5, Sam: Sam bor i en större stad med sin sambo och flera andra vuxna och barn. Har föräldraskap på tre. Sam beskriver sina relationer som ”jag har min sambo och sen har jag min flickvän sedan många år. Sam har gått i parterapi i två olika omgångar med sin sambo och nu har Sam även gått i terapi med sin flickvän. Sam har övervägande positiva erfarenheter. Sam har gått till en terapeut som själv var öppen med att han levde polyamoröst.

Vi träffades i ett samtalsrum på ett bibliotek. I mina anteckningar skrev jag: ”en kort och effektiv men samtidigt lättsam intervju. Intervjupersonen pratade inlevelsefullt, reflekterande och på ett logiskt sätt om sina relationer och erfarenheter av terapi. Intervjupersonen har även erfarenheter av föräldraskap på ett normbrytande sätt. Vi skrattade mycket och jag delade med mig av personlig information.

Intervjuperson 6, Lee, och intervjuperson 7, Alex: Lee är gift med Alex, som jag också intervjuade. Lee bor i en stor stad och hon beskriver sina relationer som ”lite komplicerade”. Lee och Alex har en relation med en annan man sedan 1,5 år. Tidigare hade de en triangelrelation med en annan person. Lee och Alex har levt poly i ett par år och har barn. Just nu är de sörbos. Vi sågs hos Lee. När jag intervjuade henne var vi själva, Alex kom dit efteråt. Lee har mycket erfarenhet av familjerådgivning och bara positiva erfarenheter från den kommunala familjerådgivningen. Alex säger att han har ett komplicerat förhållande till sin partner Lee. Han beskriver sin partner som ”nestingpartner”.

Mina minnesanteckningar: ”Det är mycket att smälta och vad givande det var att intervju ett par där båda så öppet delar med sig av sina upplevelser och känslor. Båda intervjupersonerna är verbala. De har båda kämpat med olika saker som psykisk ohälsa och första intervjupersonen beskriver vilket stöd hon har av en grupp människor från kink-världen. Jag har fått mycket att fundera på. Intressant att den kommunala familjerådgivningen har fungerat så bra.

Intervjuperson 8, Nikita: Nikita är bor i en större stad. Hon har två stadiga relationer, en pojkvän och en flickvän. Nikita har mycket erfarenhet, både bra och dålig, av familjerådgivning och annan terapi som öppen polyamorös.

Mina minnesanteckningar: ”det var både svårt och lätt att göra Skype-intervju. Det blev fokuserat, men det kändes lite stelare än en intervju där en träffar personen. Det var mest i början det kändes stelt. Vi skrattade mycket.

Intervjuperson 9, Tim: Tim bor i en stor stad. Han har en sambo och en enligt honom komplicerad relation med en tidigare partner: ”Vi är inte ihop men vi beter oss som om vi är

ihop.” Han har erfarenhet av bland annat kyrkans familjerådgivning när han var i en annan relation. Tim har även mycket erfarenhet av egenterapi.

Mina anteckningar: ”det blev en intressant intervju och den kortaste jag gjort, 40 minuter. Vi skrattade mycket. Intervjupersonen delade på ett öppet sätt med sig av sina positiva och mindre positiva upplevelser. Undrar hur jag uppfattades som intervjuare. Kanske var jag ’för’ lättsam. Det var lätt att hålla tråden, men jag undrar varför intervjun blev så kort”.

När terapin blir ett mononormativt rum

Flera intervjupersoner vittnar om att de i familjerådgivning eller terapi har bemötts av terapeuter som ger fritt spelrum för sitt eget tyckande, sina egna känslor och sina egna värderingar i rådgivningen. De berättar om känslor av utanförskap och om stigmatisering. De vittnar också om att rådgivningssituationen ofta blev en negativ upplevelse och om behandlingssammanbrott. Intervjupersonerna beskriver dessutom hur de får hantera terapeutens tillkortakommanden. I det här avsnittet får vi en inblick i vad som pågår i det mononormativa terapirummet.

De mononormativa föreställningarna flödar fritt

Kim berättar här hur det kändes när familjerådgivaren uttryckte åsikter om Kims relationer:

Ehmm, ja det var där jag hörde de första konstiga uttalandena som till exempel: ”Jaha, du har två män, hur håller du dem isär?” Det tycker jag fortfarande är jättelustigt. När jag pratar med folk som är nya för poly så brukar jag säga: ”Akta er för såna kommentarer bland folk som ska vara professionella, för då har de inte fattat galoppen.” Det var som om hon bara ”Hmm”. Ja, det kändes så konstigt att få en sån fråga från någon som skulle bli min behandlare, ja som ska vara professionell, som ska förstå. Jag använde inte ens ordet poly, jag sa bara ”jag är INTE monogam. Jag har två förhållanden samtidigt”. För jag tänkte att kanske ordet poly var vad hon inte visste vad det handlade om. Ja, men jag försökte anpassa till hennes nivå, eller den nivå jag trodde hon skulle ha. Jag var INTE monogam för tidigare hade jag använt ordet pansexuell och det visste hon inte vad det var. Okej om hon inte kan pansexuell då kommer hon inte heller kunna poly eller polyamorös. Så jag sa: ”Jag är inte monogam, jag har två parallella förhållanden.” Och då kom: ”Hur håller du dina karlar isär?”

Kims berättelse ovan belyser hur terapirummet blir ett mononormativt rum där terapeutens egna mononormativa föreställningar flödar fritt. Kim försöker hantera familjerådgivarens tillkortakommanden genom att anpassa sig till terapeutens kunskapsnivå och säga ”inte monogam” och ”jag har två parallella förhållanden” istället för att använda ordet *poly*. Trots denna strategi får Kim ett bemötande som är präglad av monogamicentrerade värderingar.

Kim minns och citerar att terapeuten sade: ”Hur *håller* du *dem isär*?”. Formuleringen tyder på att Kim av terapeuten har tilldelats rollen som en gränslös och sexuellt överaktiv person som inte kan hantera sina relationer på ett ansvarsfullt sätt. Genom denna nedvärderande, raljanta formulering placeras Kim i den nedre delen av den sexuella värdehierarkin. Andra gången som Kim återger vad terapeuten sade använder hon ordet *karlar*, ett ordval som också är värt att notera. Vi vet inte vilket ord som i själva verket uttalades av terapeuten i samtalet i fråga, *män* eller *karlar*, men när Kim redogör för sin upplevelse av bemötandet använder hon ordet *karlar*. Ordet *karl* är inte värdeneutralt, som exempelvis orden *partner* eller *pojkvän* är. Med ett negativt laddat ord som *karlar* fjärras Kims relationsmönster ytterligare från den normala

och eftersträvansvärda tvåsamheten, där en monogam klients partner sannolikt hade benämnts på ett mer neutralt sätt.

Kim uttrycker själv att terapeutens frågor kändes konstiga och icke-professionella. Kim gör upprepade försök att visa på en alternativ ordning, men i terapins mononormativa rum lyckas inte detta. Kims livsstil blir öppet nedvärderad, stigmatiserad och ifrågasatt. Vidare förmedlas en hierarkisk syn på relationer där tvåsamheten placeras högre upp i hierarkin än flersamheten.

Även Tim beskriver erfarenheter av ett mononormativt bemötande:

... Ja bara det faktum att jag hade haft känslor för någon annan ansåg den här familjerådgivaren var att jag hade varit otrogen

Intervjuare: Sade han det rätt ut?

Tim: Ja, han sa det rätt ut vid ett tillfälle.

Tims känslor och sätt att tänka kritiserar öppet av familjerådgivaren. Uttalandet att Tim är *otrogen* för att han har känslor för någon annan innebär att monogamin direkt och påtagligt framställs som det rätta, det normala och det mest privilegierade sättet att ha relationer. Det är en performativ handling om tvåsamhet, där det i en monogam kärleksrelation klassificeras som otrohet om man har känslor för någon annan än sin partner. Det är en handling som gör monogamin till det enda rätta och naturliga, i enlighet med tankarna om den sexuella värdehierarkin (Rubin 1984).

Tim beskriver också mötet med en annan terapeut som försökte bevisa att polyamori inte finns: ”han försökte aktivt motbevisa att poly existerade. Han gjorde det genom att snärja mig med ord.” Detta är en tydlig markering från en terapeut som förstärker och upprätthåller gränserna mot ”onormala” och till och med ”icke-existerande” polyamorösa praktiker. Monogamin ges respektabiliteten som det enda rätta genom en uttalad negering av icke-monogama alternativ. Tim försöker hantera psykologens bemötande, men följden blir att han ger upp och blir utan hjälp. Tim beskriver också denna situation när en terapeut aktivt allierar sig med hans sambo:

Alltså det var helt fruktansvärt. Att ha dem sittandes diskuterandes mig medan jag satt och försökte sluta gråta för att fortsätta prata på familjerådgivningen var, ja nej jag tyckte det var helt ... Jag kände mig dömd och som om det var något fel på mig för att jag inte passade in i hans bild.

Intervjuare: ... i hans perspektiv liksom. Det var väldigt ”mono-aktigt?”

Tim: Väldigt. Extremt! Hela den här biten med att jag var otrogen för att jag hade känslor för någon annan, ja jo det kan man väl ha en diskussion till, men bara rakt ut, ja bara det faktum att han som familjerådgivare säger det är för mig ja mmm ...

Familjerådgivaren och Tims monogama sambo pratade om honom i tredje person, vilket fick konsekvensen att Tim kände sig dömd och exkluderad: ”... jag passade inte in i hans bild”. Detta är ytterligare ett tydligt exempel på ett terapirum där värderingen om den ideala och obligatoriska monogamin råder och den polyamorösa klienten öppet stigmatiseras.

Billy beskriver att han och hans dåvarande sambo fick rådet att skjuta polyfrågan åt sidan för att fokusera på det kommande föräldraskapet:

Den ja en utav de frågor eller ställningstaganden som gjorde att jag förlorade förtroendet för terapeuten mer var ett förslag ifrån den att i den situationen som det var då så skulle mitt ex bli mor, ja mamma till barnet, och då skulle vi låta bli att behandla polyfrågan, ja skjuta den åt sidan så att hon kunde fokusera på att vara mamma.

Intervjuare: Jaha okej.

Billy: Ja, det skulle särskiljas ifrån vår relation.

Intervjuare: Var detta ett konkret råd från terapeuten?

Billy: Ja det var ett förslag så, och för mig så är det, ja för mig så blir det ju helt absurt eftersom det skulle ju särskilja min föräldra- ja min familjerelation från stora delar av mitt övriga liv. Det skulle bli ett, ja göra mig väldigt kluven, och göra det svårt för mig att hantera någon av situationerna, för det blir ett slags yppandeförbud om allt vad stora delar av mitt liv handlar om. Och som jag ser det så skulle det ju, ja förutom att det inte skulle hjälpa vår relation så skulle det ju allvarligt försvåra min vardag och mitt föräldraskap och alltihopa. Och det, det satte tydligt fingret på var att det som var viktigt var att min partners moderskap skulle gå i första rummet, inte mitt faderskap.

Att en familjerådgivare föreslår för Billy att lägga polylivet åt sidan är ett tydligt exempel på en mononormativ syn på familjeliv. För Billy var just de flersamma relationerna viktiga. Bemötandet resulterar i att Billy förlorar förtroendet för terapeuten. Han uppfattar det som att familjerådgivaren ger paret ett konkret förslag: att Billy ska välja bort en viktig del av sitt liv. Ett sådant förslag utgår ifrån värderingen att den flersamma livsstilen kan utgöra en risk för partners och Billys kommande föräldraskap. I terapirummet förmedlas därmed en stereotyp syn på föräldraskap och på den heterosexuella relationen. När familjerådgivaren föreslår att skjuta polyfrågan åt sidan är det en talhandling som gör monogamin till det rätta och ger en slags inre essens till tvåsamheten: En man som ska bli pappa bör sluta vara polyamorös. Mannen och kvinnan ska bli föräldrar och de ska enbart åtrå varandra i en exklusiv tvåsamhet (Butler 2005).

Den polyamorösa klienten känner sig annorlunda jord och ifrågasatt

Ett flertal av intervjupersonerna berättar om ett överdrivet fokus på det som är annorlunda och icke-normativt, som under Mishas första försök att gå i familjerådgivning:

... som att jag var en exotisk varelse så kanske. Det var spännande tyckte han jag träffade och han blev ganska mållös och sa saker som ”girlpower” och ”you go girl”. Och knuten näve. Det var inte så hjälpsamt.

Intervjuare: Inte så hjälpsamt nej. Så det var som om han inte hade mött det här tidigare?

Misha: Nej, det hade han nog aldrig. Han var helt mållös skulle jag säga. Han tyckte nog att det var väldigt spännande och ville höra roliga detaljer, men ...

Intervjuare: Men var det två familjerådgivare?

Misha: De var två men jag kommer inte ihåg henne, för han tog ganska stor plats. Den här mannen var umm ... var väldigt intresserad av det hela på ett sätt som inte kändes så roligt. Jag kände mig som en exotisk varelse liksom. Som en besökare från en främmande planet. Ehhh och han kom med råd som att ”det är bara att stå på dig” eller nåt sånt och jag tyckte att det, ja det kändes bara inte kul.

Misha går på tvärs mot det förväntade när hon söker familjerådgivning i en tresamhet. Då möts hon av en knuten näve och glada tillrop, i ett terapirum som lägger ett överdrivet fokus på det normbrytande i klientens livsstil. Min tolkning av detta är att det i terapirummet upprätthålls en skarp gräns mellan normalt och onormalt genom ett fokus på det avvikande.

Konsekvensen blir att klienten känner sig annorlunda, exotifierad och som en besökare från en främmande planet.

Flera av informanterna beskriver att terapeuten och dennes åsikter för mycket plats i terapirummet. I enlighet med Butlers (2005) tankar om performativitet iscensätts och konstrueras monogamin genom talhandlingar som gör flersamheten till det andra, det konstiga och det exotiska. Misha bryter öppet mot relationsnormerna, och får tillropet "you go girl", vilket får konsekvensen att hon upplever att hon bara är en "besökare" i terapirummet. För Misha får detta bemötande dessutom konsekvensen att hon avbryter terapin och sedan avhåller sig från att söka hjälp, det dröjde flera år innan hon sökte familjerådgivning igen. Mishas erfarenheter av behandlingssammanbrott tydliggör det som framkommer i studier (exempelvis Barker m.fl. 2007) att personer med icke-normativa sexuella praktiker undviker att gå i terapi på grund av rädslan att bli dömda.

Billy beskriver också att han i familjerådgivningen kände sig utpekad och anklagad:

Mmm en del av det som blev ett problem sen (tystnad) ja eftersom terapeuten var mer, ja hade mer känslomässig anknytning till min partner än mig, ja till mitt ex mer än till mig, ehmm så blev frågorna formulerade på ett sätt som gjorde så att jag kände mig utpekad, och ja, men anklagliggjord, och att jag behövde förklara och försvara. Men mitt ex då följde normen och behövde inte förklara och försvara hur hen resonerade och kände som hen gjorde.

Billy beskriver hur han "behövde förklara och försvara" sig för terapeuten och att han kände sig både utpekad och anklagad. I kampen mellan bra och dåligt sex placeras det flersamma sättet långt ut på linjen för "dåligt" sex. Billys dåvarande partner följde monogaminormen, så hen "behövde inte förklara och försvara". Billy upplever också att familjerådgivaren hade en "mer känslomässig anknytning" till hans partner. Budskapet i terapirummet är tydligt: klienten som betar sig i enlighet med monogaminormen blir belönad genom att få ingå i en allians med terapeuten och omfattas av den känslomässiga anknytningen. Den normbrytande klienten blir däremot annorlunda och exkluderad.

Den polyamorösa klienten får vägleda och möta terapeutens kunskapsbrist
Tidigare forskning (exempelvis Johnson 2013) visar att det är vanligt förekommande att den polyamorösa klienten får utbilda sin terapeut, vilket också dessa intervjupersoner berättar om. Billy beskriver här hur han avkrävs detaljerade förklaringar i flera led av sin behandlare:

Jag får ju förklara alla ställningstaganden, både de i sak, men sen måste jag gå bak i alla principer vid varje tillfälle för att förklara vad som ligger till grund för mina ställningstaganden, och det blir en ja dels en väldigt krävande process i ett tillfälle då man är känslomässigt engagerad (skratt) och har det lite jobbigt.

Billy beskriver detta som "väldigt krävande", eftersom han är i en utsatt position. Som klient tvingas han hantera både terapeutens kunskapsbrist och terapeutens bemötande, som om och om igen fokuserar på det obegripliga i hans relationsmönster. Det sker genom att Billy upprepade gånger måste förklara både hur han själv ser på relationer och principerna bakom den flersamma livsstilen. Det uppstår därmed en tydlig kollision mellan olika relationsmönster där polygamin framställs som det onormala och obegripliga, som till skillnad från monogamin måste förklaras i detalj. Billy utvecklar detta vidare: "... jag fick bemöta

påstående och liksom förklara varför det var på ett annat sätt än det normala.” Terapeutens frågor tog bort fokus från det som klienten behövde ta upp i familjerådgivningen och satte fokus på livsstilsvalet i stället. Konsekvensen blev att Billy fick han ödsla tid och energi på förklaringar av ”varför det var på ett annat sätt än det normala”, istället för att få den hjälp som han sökte. Tidigare forskning (exempelvis Weitzman 2006, Pitagora, 2016) visar att terapeuten inte behöver vara expert på poly men ska ha en vilja att lära, fortsätta lära sig, förstå och acceptera flersamheten. Billys beskrivning av upplevelsen tyder dock inte på att terapeuten har en genuin vilja att lära. Den kan snarare ses ett uttryck för performativitet, att terapeuten genom de återkommande uppmaningarna att förklara iscensätter och konstruerar monogamin som det begripliga (Butler 2005).

Misha beskriver hur hon fick utbildna en psykolog hos mödra- och barnhälsovården:

Jag kanske träffade honom några fler gånger, men jag tyckte inte heller att det var så hjälpsamt, för det var lite samma känsla att jag behövde förklara livssituationen om och om igen, och inte ... Ja, som att jag blev obegriplig för honom, och han förstod inte och ja han förstod inte att man kunde leva som vi gjorde överhuvudtaget. Och hur ska han då kunna hjälpa mig att orientera mig i det här, så. Ja så fick jag orientera honom istället för att han orienterade mig. Ehh.

Intervjuare: Så det verkar som du fick uppdraget att utbildna honom lite?

Misha: Ja, det var så det kändes. Och han var mer så där snäll, ja han ville väl. Men det var okunskap.

Misha fick förklara sin livssituation upprepade gånger och blev tvungen att orientera terapeuten fast det egentligen var terapeutens jobb att orientera henne. Misha reflekterar över att hon är obegriplig för sin behandlare och vad det får för konsekvenser: ”... hur ska han då kunna hjälpa mig”. Misha ser att psykologen menar väl, men okunskapen lyser igenom och det blir inte hjälpsamt för klienten. I enlighet med Rubins (1984) sexuella värdehierarki framställs flersamheten som obegriplig.

Sprott m.fl. (2017) menar att det behövs en speciell kulturell kompetens gällande poly för att möta personer med alternativa sexuella praktiker. När denna kompetens inte finns känner sig den polyamorösa klienten oförstådd och annorlundagjord. Billy beskriver det så här:

Ja och min dåvarande partner var, hon var typ monogam. Ja hon definierade sig inte som något annat än monogam, även om hon vid tillfället hade flera partners. Men hon definierade sig själv och jag definierar mig och ehmm ... Terapeuten hade som jag uppfattade det ganska god förståelse för min sambos situation, för de hade liknande tankesätt och ingångsvärden i det hela, men inte ifrån mitt perspektiv.

Intervjuare: Så du kände dig inte riktigt förstådd?

Billy: Neej och som jag tror var det huvudsakliga problemet var inte egentligen att hon (familjerådgivaren, min anmärkning) hade felaktiga utgångspunkter utan att hon egentligen inte visste vilka frågor hon behövde ställa för att förstå hur vår polyrelation ser ut. Eftersom ja alla polyrelationer är individuella på ett annat sätt än normativa ja vanliga monogama relationer är för de har en mall att följa. Även om man varierar den mallen så är det ändå mallen och polyrelationer är ju bara ett samlingsbegrepp för allt ifrån en triad till relationsanarkism och allt liksom som. Så det de behöver veta är ju vilka alternativ det finns och vilka frågor de ska ställa för att reda ut hur just den specifika relationen ser ut.

Terapeutens kunskap om monogami är fullt tillräcklig för att möta upp klienten, men kunskapen om flersamma relationer är otillräcklig. Exemplet visar hur klienten försöker hitta strategier för att hantera okunskapen, både genom att jämföra de olika relationsmönstren: ”alla polyrelationer är individuella på ett annat sätt än normativa” och genom att visa förståelse för att terapeuten, som ”egentligen inte visste vilka frågor hon behövde ställa”.

Misha berättar vad hon tror att kunskapsbrist hos familjerådgivaren kan leda till:

Ja det finns ju många i vårdfyrken som är välvilligt inställda som vill vara till hjälp och det finns redan en god vilja hos många, men att man kan för lite. Och det är väl också så att man inte efterfrågar eller väljer inte polypersoner att gå till familjerådgivningen eller kanske inte berättar hur man lever för att man vet hur man kan riskera att bli bemött och då kommer man inte heller få höra om det så det blir en brist på erfarenhet. Jag tycker det är oprofessionellt att ta såna uppdrag ja då kanske man borde hänvisa till en kollega eller vad vet jag (skrattar). Det är oprofessionellt att ta sig an någonting där man inte riktigt bottnar.

Misha uttrycker att hon ser en risk i att polyamorösa personer avstår från att söka hjälp för de är rädda för ett dåligt bemötande. Detta är i linje med forskning om polyamorösa personer och terapi (exempelvis Sprott m.fl. 2017 och Jordan m.fl. 2017) om att 25–30% av polyamorösa personer som går i terapi inte är öppna med att de är polyamorösa. Det blir ett hinder i alliansen och terapiprocessen när terapeuten inte är medveten om den här potentiella effekten av mononormativiteten.

Det behöver inte vara något negativt att få utbilda sin terapeut. Sasha beskriver positiva erfarenheter av att utbilda sin terapeut om en specifik del av sin BDSM-utövning:

... ja jag lämnade över all bestämmanderätt. Ja att han sen missbrukade det. Och på flera felaktiga sätt och inte kunde hantera det, ja det var våldet. Det var inte problemet med just förhållandestilen. Det där fick vi diskutera ganska mycket och jag fick även låna ut referenslitteratur och för sånt finns och jag har sånt hemma. Ja, jag fick låna ut referenslitteratur och säga att ”Så här kan det se ut och de här personerna och den här typen av personer tenderar att dras till det här” och ehmm ”Här går gränserna” och det här sa jag då, som jag inte skulle ha sagt idag. Och idag hade jag inte gått in i ett sånt förhållande lika lättvindigt som mitt 18-åriga jag gjorde.

Intervjuare: Ja där fick du mer utbilda och till och med ge referenslitteratur till terapeuten så det tog lite längre tid för terapeuten att förstå?

Sasha: Ja, jag vet inte om hon förstod. Jag tror att där höll sig terapeuten väldigt professionell. Och klarade av att hålla sig väldigt professionell. Jag tror inte att hon förstod.

I ovanstående exempel visar terapeuten en vilja att lära sig mer om Total Power Exchange, TPE. Även om Sasha säger ”jag tror inte att hon förstod” så upplever hon att behandlaren är professionell i sitt bemötande. Forskning om kink-vänliga behandlare visar att det är viktigt att terapeuten har en vilja att lära sig mer om BDSM och att terapeuten öppnar upp för nya tankemönster (Barker m.fl. 2007). Här är budskapet från terapeuten ”jag finns här och är villig att lära mig”. Terapeuten är inte fast i sina egna normativa föreställningar och nedvärderar inte Sashas alternativa sexuella praktiker.

Den polyamorösa klienten censurerar sig

Några intervjupersoner beskriver att de undviker eller är osäkra på om de kan ta upp polyamori i terapiesammanhang. Kim till exempel berättar om gruppterapi hon går i, där hon väljer att inte berätta poly och BDSM:

Ja där har jag ju heller inte så riktigt pratat om ja kommit ut som poly och jag skulle absolut inte alls våga komma ut som kinkster där. Eftersom gruppen är så himla spridd och det kan ju förskräcka vissa. Nej inte i det sammanhanget, för att ja vissa kvinnor är mina grannar och jag vill inte att de ska få veta. Och sen finns det andra kvinnor, ja det finns kvinnor som är muslimer, och ja då kommer de ju tappa hakan om jag nämner BDSM tyvärr. Det är lite så. Man fattar ju att det är någonting som väldigt många är väldigt rädda inför och väldigt många tycker att det är sjukt.

Ovanstående citat visar att Kim i sin terapigrupp undviker att berätta om poly, samt att hon är rädd för att ens nämna BDSM, eftersom det kan leda till negativa konsekvenser. Terapirummet blir därmed ett instängt normativt rum där det finns en tydlig maktobalans mellan klient och terapeut och även mellan klienterna i gruppen. Kim har tidigare provat att berätta öppet om BDSM och poly men mött oförståelse, stigmatisering och diskriminering. Kim väljer då att censurera sig, för att inte bli utan den hjälp hon behöver.

Kim berättar vidare att hon har känt sig ifrågasatt många gånger inom vården och att detta har gjort att hon är försiktig med hur öppen hon är med poly och BDSM även mot professionella:

Precis man kommer inte framåt hela vägen. Det blir ju alltid att man skulle vilja prata öppet, men man törs inte för att man inte törs bli bemött på det sättet en gång till, och för det räcker redan en gång att bli bemött på det sättet, på ja, på ett negativt sätt. Jag är mycket, mycket försiktig med vad jag säger till vården, otroligt försiktig med vad jag säger till vården. Det blir ju en ond cirkel eftersom man blir ju dåligt bemött och misstrodd. Och så törs man inte berätta och då hör inte vården att vi finns och då finns vi inte och då fortsätter vi att bli en osynlig grupp.

En strategi hos den polyamorösa klienten eller patienten blir att dölja delar av sig själv. Kim reflekterar över att konsekvensen följaktligen blir att polyamorösa förblir ”en osynlig grupp”.

Den polyamorösa klienten avstår från att söka hjälp

När terapeutens mononormativa värderingar färgar bemötandet kan det leda till sammanbrott i behandlingen (Jordan m.fl. 2017). Misha är en av flera intervjupersoner som beskriver det:

Ja men jag slutade ju gå dit. Och så försökte jag gå till mödra- och barnhälsovården istället
Intervjuare: Så du avbröt familjerådgivningen?

Misha: Ja för det blev faktiskt ganska olustigt, ja det kändes olustigt.

För Misha resulterade det dåliga bemötandet i att hon avbröt familjerådgivningen och sedan under flera års tid hade svårt att söka hjälp:

Nej och sen har jag inte gått tillbaka. Jag har dragit mig för att söka nån form av rådgivning sen dess, men NU har jag börjat en privat terapi som jag bekostar själv. Jag fick lite tips om någon som är mer öppensinnad och har mer kunskap om polyfrågor bland annat.

Detta är i linje med tidigare forskning (exempelvis Johnson 2013) som visar att polyamorösa personer kan avstå från att söka terapi för de är rädda för att bli dömda. Misha reflekterar vidare över hur svårt det kan vara för polyamorösa att söka hjälp:

Ja jag tänker också med familjerådgivningen att det är mycket att en har barn och en kanske vill ha hjälp i antingen föräldraskapet eller parrelationen. Ja det finns ju ett syfte med att alla ska ha möjlighet att gå dit och att det blir lite, ja att polypersoner och säkert andra som inte känner att de helt passar in, ja de drar sig nog för att söka hjälp.

De ovanstående citaten belyser vilka konsekvenser bemötandet kan få för den polyamorösa klienten, vars sexuella uttryck görs obegripliga och framställs som avvikande och dåliga. När Misha går på tvärs mot det förväntade utsätts hon för fördomsfulla kommentarer och efter det söker hon inte hjälp. Om Misha hade varit monogam hade hon troligtvis inte behövt förklara sina livsval och då hade det troligtvis inte varit lika svårt för henne att söka hjälp.

Misha har en viktig poäng när hon säger att syftet med familjerådgivningen inte alltid förverkligas, nämligen: ”att alla ska ha möjlighet att gå dit”. Familjerådgivningen ska vila på en demokratisk grund och den ska värna individens rätt att göra sina egna livsval, men detta verkar inte gälla för den polyamorösa klienten.

Den polyamorösa klienten har polyspecifika frågeställningar

Ett flertal av intervjupersonerna berättar att de sökte familjerådgivning för problem relaterade specifikt till flersamheten. Misha, som levde i tresamhet, beskriver att hon var gravid och att de alla tre behövde prata om det ”på ett konstruktivt sätt” på ”en bra arena”. Men Misha möttes av en familjerådgivare som inte kunde förstå livsstilen och oförståelsen ledde till att Misha lät bli ta med sina två partners dit, som hon ursprungligen hade tänkt göra:

Ja det var ju att vi hade det lite stormigt kanske i relationerna och graviditeten och få ihop livet och hur vi skulle bo, ja leva tillsammans då där ehm. Och relationen, ja jag ville ha en bra arena att prata och jag tänkte nog att vi skulle gå dit allihopa också och prata med varandra på ett konstruktivt sätt liksom. Ja, det är ju det familjerådgivningen är till för. Också att förbereda för det här barnet som skulle komma, så det var nog syftet som jag minns det med att gå dit. Och jag gick dit för att jag kanske var den mest hoppfulla och de andra två mer skeptiska, ja då gick jag dit själv först. Så, men de gick ju aldrig sen för jag ville ju inte.

Misha berättar att det var efter att hon blev bemött som en ”exotisk varelse”, som hon säger, som hon avstod ifrån att ta dit sina partners. I ett terapirum där terapeuten hade mer kunskap om alternativa livsstilar (Pitagora 2016) hade kanske rådgivningen kunnat möta Mishas och hennes partners behov.

Några intervjupersoner berättar om att familjerådgivaren inte tog hänsyn till de övriga personerna i relationen. Följande exempel är från Billy som gick i familjerådgivning med sin dåvarande sambo:

Intervjuare: ... Du nämnde att det fanns fler partners?

Billy: Ja precis.

Intervjuare: Och hur hanterade familjerådgivaren det?

Billy: Hon bortsåg från de andra personerna. De var funktioner, ja statister.

Intervjuare: Men du försökte ibland ta ansvar för att föra in dem?

Billy: Ja det var ju nödvändigt, ja deras behov, och om samtalet inte skulle ta hänsyn till det skulle det vara värdelöst.

Intervjuare: Ja det låg på dig att göra det?

Billy: Ja och från familjerådgivaren var det också tydligt att min relation med min dåvarande sambo ansågs vara det viktigaste och mest prioriterat för det var den, ja det var min relation som behövde lagas och vi skulle fokusera på den.

Billy beskriver hur han kämpade för att synliggöra de övriga personerna i konstellationen, men att dessa personer förblev osynliggjorda av terapeuten:

Det som också blev ett problem var att samtalet fokuserades på, ja av förklarliga skäl fokuserades det på mig och mitt ex som var där, men det var ju egentligen en relation med fler än två personer. Och de hade ju ingen talan förutom genom mig, så jag skulle vara både part och företrädare för andra som också egentligen är parter. Och det är ju en svår sak att hantera både för mig och egentligen också för samtalsterapeuten, men det blev liksom inte hanterat utan det blev liksom bara överlagt på mig.

I Billys fall värderar familjerådgivaren Billy och sambons relation högst fastän det finns andra partners som är viktiga. De övriga personerna är bara statister, som man kan bortse ifrån i terapirummet. Att ansvaret för att hantera frågan om de andra personerna i relationen lades över på Billy är ett tydligt exempel på hur normbrottet bemöts med ointresse från behandlaren, trots att det egentligen var ”en relation med fler än två personer.” I forskningen (bl.a. Weitzman, 2009) lyfts vikten av att ta in ytterligare partners i terapirummet. Även i andra studier som fallstudien av Jordan m.fl. (2017), togs övriga partners in i terapin. I Billys fall hölls möjligheten till att göra det stängd, vilket tyder på en oförståelse för de verkliga behoven hos den polyamorösa klienten.

Den polyamorösa klienten är medveten om normer

I samtliga intervjuer kom normer upp som ett tema. Flera intervjupersoner betonar vikten av att terapeuten själv har reflekterat kring normer. Så här resonerar Misha:

... det kräver något av den som sitter där utöver välvillighet, ja även om välvillighet är en bra början, så kräver det något annat också. Ja, och jag tycker att relationer också, det är så starkt normstyrt. Och har man inte på riktigt jobbat med det så kommer man nog ha svårt att hantera folk som bryter mot allt man trodde var sant.

Citatet belyser hur viktigt Misha tycker det är att terapeuten har arbetat med sina egna föreställningar kring normer, för annars blir det svårt att bemöta normbrytande relationer på ett professionellt sätt. I normkritiskt arbete brukar det anses viktigt att terapeuten har utmanat sina egna föreställningar samt är medveten om sina maktrelationer och privilegier. Tidigare studier om poly- och kink-identifierade personer (exempelvis Pitagora 2016; Carlström och Andersson 2019) visar också att det inom dessa livsstilar finns en vilja att utmana normer samt att om en person redan har överskridit en norm är det lättare att överskrida andra normer. När personer som lever aktivt normbrytande möter familjerådgivare som inte har reflekterat kring normer uppstår en risk för kollision mellan normsystemen.

Misha vidareutvecklar sina tankar om hur terapeuter kan uppleva mötet med normbrytande klienter och jämför med den obligatoriska heterosexualiteten:

Ja jag tänker att det bryter mot ganska starka tabun, ja just det här med, ja många som lever i monorelationer har så starka känslor kring trohet och otrohet. Och det är så laddat och det finns ju också något psykodynamiskt i det att hämta mycket därifrån och problematisera det mycket, så att man kan tänka sig att många kan reagera kraftfullt emotionellt själva. [...] Ja, ”Man ska vara två”. Ja, det är väl lite som att man har växt upp med massa andra ”sanningar”, om att ”Man ska vara man och kvinna”, eller ja och det blir som ställt på sin ända med ”Ja man kan leva tre.”

Misha lyfter fram att det i majoritetssamhället är starkt emotionellt laddat att ha fler än en partner åt gången när hon säger: ”det bryter mot ganska starka tabun [...] kring trohet och otrohet”. Hon tänker sig att reaktionerna på normbrottet därför har djupt liggande orsaker, eftersom det handlar om ”sanningar” som ligger nedärvda i majoritetssamhällets normsystem.

Även Billy reflekterar över den omedvetna monogaminormen i terapirummet:

Intervjuaren: Ja men du uppfattade det som att den här familjerådgivaren var väldigt fast i sitt monogama tänk?

Billy: Ja, men hon var inte medveten om det. Man är ju inte medveten om normerna förrän man ifrågasätter dem.

Billy har visserligen en förstående inställning till familjerådgivarens attityd när han säger: ”Man är ju inte medveten om normerna förrän man ifrågasätter dem.” Men att familjerådgivaren inte har reflekterat kring normer ökar risken att den normbrytande klienten blir felaktigt behandlad.

Flera intervjupersoner har sökt sig till HBTQ-certifierade mottagningar i hopp om att dessa också ska vara normmedvetna i fråga om monogaminormen, som Billy.

... ja till att börja med, den familjerådgivare som vi valde var den som enligt kommunens familjerådgivnings hemsida hade mer erfarenheter av kunskap och utbildning inom HBTQ-frågor. Ehh, och nu så här så tolkar jag det som att HBTQ är kopplat då till ... Ja, poly hör mest hemma i ”Q”, eller snett utanför, och HBTQ handlar ju snarare om homo, bi och transsexualitet. Och det hjälper inte. Det har inte med saken att göra.

Intervjuare: Nej, inte när det gäller flersamhet jämfört med tvåsamhet och så.

Billy: Så det är ju på så sätt ... Ja, personen uppfattar jag som öppen och intresserad, men den hade ju ingen kunskap i ämnet. Och ingen insikt och förståelse i de speciella situationer som blir, utan mer hade en vanlig ingång i det.

Billy beskriver att det inte hjälpte att familjerådgivaren hade HBTQ-kompetens. Det fanns en öppenhet och ett intresse, men det saknades kunskap och förståelse för flersamheten. Billys strategi, att söka sig till en HBTQ-vänlig familjerådgivare, misslyckades i och med att den rådgivare han mötte inte hade insikt och förståelse i hans situation.

I samtliga exempel ovan beskrivs en kollision mellan normföljare och normbrytare i terapirummet. Alternativ till monogamin görs obegripliga av familjerådgivarna, som inte verkar ha medvetet reflekterat kring monogaminormen i sig eller hur de verkar inifrån den rådande normen, i egenskap av normföljare. Både de och den polyamorösa klienten måste ständigt förhålla sig till detta. Subversiva handlingar utspelar sig i terapirummet när klienten går på tvärs mot det förväntade, exempelvis genom att vara öppen med sin icke-monogama

livsstil. Den öppet polyamorösa klienten utmanar och gör motstånd mot det rådande normsystemet men det är en svår kamp i familjerådgivningen där tvåsamhetsnormen är rådande.

När terapin blir ett polyvänligt rum

Nedan presenteras upplevelser av polyvänligt bemötande i terapirummet, exempelvis i form av att terapeuten har kunskap om livsstilen, eller tillämpar ett neutralt bemötande. Klientens beteende, som att vara brutalt ärlig med sin poly- och kink-sida eller att söka sig specifikt till en polyvänlig terapeut, visar sig vara viktigt för att tillförskaffa sig ett gott bemötande. Värt att notera är att alla intervjupersoner som hade positiva erfarenheter självmant använde ordet ”professionell” när de berättade om olika former av bemötande som var hjälpsamt.

Terapeuten har kunskap om icke-normativa praktiker

En viktig ingrediens i poly- och kink-vänlig terapi är att normalisera alternativa livsstilar (exempelvis Pitagora 2016). Det bygger på att terapeuten har kunskap på området. Ett par intervjupersoner berättar hur terapeuter normaliserar polyamorin, som Kim här:

Ja han på RFSU, där var det ju helt okej. Han visste vad poly var, han visste vad pansexuell var och han gjorde inga konstiga ögon. Han ställde inga konstiga frågor. Ja han kunde begrepp som poly. Han kunde begrepp som pansexuell. Han tyckte det var inget konstigt att ha olika partners för olika delar av livet eller ja att de kan komplettera varandra. Det var bra. Ja precis, jag behövde inte försvara eller förklara någonting. För att han förstod precis vad det hela handlade om och ja gav bra hjälp.

För Kim var det bra att terapeuten förstod och hade kunskap om polyamori och andra icke-normativa praktiker: ”jag behövde inte försvara eller förklara”. Monogamin var i detta terapirum inte obligatorisk utan valbar. Terapeuten både synliggör och normaliserar alternativ till tvåsamheten. Dessutom ges Kims sätt att göra relationer respektabilitet, till skillnad från annat bemötande som Kim har upplevt, för: ”han gjorde inga konstiga ögon”.

Baumgartner (2009) belyser att polyamorösa personer vill ha en terapeut som är insatt i queer och icke-monogama relationer, vilket Misha förklarar på det här sättet:

Jag letar jättemycket efter kunskap och ja, jag vill att de ska kunna något om polyfrågor. Och ja, det kanske handlar om att jag har jättemånga psykologkompisar som är validerande och snälla som jag skulle kunna prata med. Men att kunna validera mig och se mig och så. Ja där har jag väldigt väl förspänt ehmm, men jag vill ju ha någon utomstående att bolla min situation med, där jag faktiskt kan få ut något. Ja, för mig handlar det nog om att någon har kunskap. Ja, som kanske både har läst en bok och tänkt lite på det, så att den faktiskt har något att säga mig. Eller vad vet jag, ändå har reflekterat kring de här frågorna och som kan ehmm som har nåt vettigt så att det inte blir att jag pratar med mig själv.

Om inte terapeuten har rätt kunskap får Misha helt enkelt inte ut något av rådgivningen. Detta går i linje med forskning (bl.a. Henrich & Trawinski 2016, Weitzman m.fl. 2009) som belyser hur viktigt det är att terapeuten har utmanat sina egna värderingar och sin egen position samt förstår de unika behoven hos denna målgrupp.

En milstolpe i många polyamorösa personers liv är att göra överenskommelser med sina partners om sina relationer (Weitzman 2006). Lee ger här ett exempel på ett bemötande där behandlaren utgick ifrån parternas ingångna överenskommelser i rådgivningssituationen:

... en av de stora frågorna vi diskuterade var det här att: ”Hur ska vi göra för att jag ska kunna träffa min pojkvän utan att Alex ska känna sig trängd av det?” Och där var ju hon som vi träffade då väldigt bra och glasklar och sa: ”Men ni har ju den här överenskommelsen att ni ska ha andra relationer. Och då är inte DET en fråga som ni ska diskutera. Alltså, Lee ska inte fråga Alex om lov att få träffa sin pojkvän. För det har ni redan clearat, att så lever ni, utan vad ni ska fokusera på är, ja ställa frågan att NÄR passar det”. [...] Inte ens förslag om att, ja de förslag vi har fått för att lösa våra problem eller hur vi ska jobba med dem, de har inte alls varit monoorienterade. Utan de har verkligen varit utifrån vårt perspektiv.

Familjerådgivaren bekräftade och stärkte i det här fallet Alex och Lees flersamma livsstil, vilket gör detta till ett tydligt exempel på när familjerådgivningen blir ett polyvänligt terapirum. Förslagen på hur deras problem skulle lösas var inte heller ”monoorienterade”, utan utgick ifrån parternas eget perspektiv. Terapeuter som har kunskap om flersamma relationer kan bekräfta och bemöta klienternas verkliga behov av relationsrådgivning på ett självklart sätt. Terapirummet blir då ett normkritiskt rum där maktpositioner utmanas, en plats där poly görs till något meningsfullt, begripligt och hanterbart.

Terapeuten har ett neutralt förhållningssätt

Det är hjälpsamt när terapeuten har en neutral inställning, menar bland annat Alex:

Ja, jag upplever att det är hjälpsamt när familjerådgivaren är neutral, för jag upplever inte att det har varit: ”Åh, men det där är intressant, berätta mer”, utan bara ”Mmm”. Ja sen har det varit frågor kring hur vi har lagt upp det och hur vi gör och hur vi tänker kring det, men inte som en så här, ja inte en nyfikenhet kring polygrejen utan en nyfikenhet kring hur VI gör vår polygrej!

Alex beskriver en slags neutral nyfikenhet på hur han och hans partner gör poly, där livsstilen görs begriplig. Vikten av att terapeutens egna värderingar inte påverkar terapin betonas i forskningen om polyamorösa personer och terapi (exempelvis Weitzman 2006; Sprott m.fl. 2017). Resultaten i denna studie går i linje med det: intervjupersonerna ser en neutral hållning hos terapeuten som hjälpsam. Då påverkar inte dennes egna värderingar rådgivningen utan det är klientens mål och värderingar som gäller i terapirummet. Om terapeuten förhåller sig neutral tillåts inte heller mononormativa föreställningar att dominera terapirummet.

Tim beskriver ett gott exempel på ett neutralt bemötande:

Ja det är ganska spännande, för jag gick ett och ett halvt år hos psykologen och jag såg i princip, ja hon var under utbildning och hon var sjukt duktig, för jag visste i princip aldrig vad hon tyckte om det jag berättade och jag berättade ganska mycket saker.

Intervjuare: Ja, det här med poly och det kom upp?

Tim: Ja, det kom upp och hon var helt neutral. Helt neutral. Jag hade ingen aning om vad hon tyckte och tänkte.

Tim reflekterar över att hans terapeut förhöll sig helt neutral gällande det som han pratade om, bland annat polyamorin, och att detta bemötande var hjälpsamt. Han beskriver psykologen som ”sjukt duktig” i och med att han inte kunde gissa vad hon personligen tyckte och tänkte. Terapirummet blev på så sätt ett tryggt, neutralt rum där terapeuten inte låter sina egna

känslor och uppfattningar styra. Klienten kan slappna av och behöver inte navigera i den obligatoriska monogamin.

Ingen av intervjupersonerna berättar att övriga partners har tagits in i rådgivningen, men det har i ett fall (Lee och Alex) varit på tal. Alex och Lee öppnade upp sin relation för några år sedan och båda har och har haft andra relationer. Lee berättar:

... vi har pratat om att hon ska följa med till familjerådgivningen någon gång och vår familjerådgivare har absolut inte varit negativ till det. Verkligen inte. Däremot så har han inte riktigt uppmuntrat det heller, men det förstår jag att han inte gör, för att han inte har tillräckligt bra grepp om oss än.

Att terapeuten ”inte varit negativ” till att ta in andra partners i rådgivningen är ett exempel på hur ett neutralt förhållningssätt kan vara hjälpsamt. Lee verkar se det som en möjlighet att inkludera fler partners på sikt, även om det inte aktivt uppmuntras av behandlaren i nuläget.

Terapeuten utmanar utan att klienten känner sig ifrågasatt

En viktig aspekt i ett polyvänligt bemötande som några intervjupersoner tog upp var att terapeuten var ”lagom” utmanande och utforskande gällande just flersamheten. Sasha berättar hur terapeuten gick in och utmanade henne kring frågor som gällde flersamheten:

Nej, det var nån gång på slutet där terapeuten medvetet har gått in och tryckt på de här punkterna och verkligen försökt hjälpa mig att lista ut om det är någonting som jag önskar, eller om det är någonting som blivit påtvingat.

Ett viktigt inslag i ett polyvänligt och normkritiskt bemötande är att normbrytande praktiker blir synliggjorda samtidigt som de blir normaliserade. Sshas terapeut gör just detta. I terapi-situationen som beskrivs ovan har terapeuten tidigare visat en förståelse och ett intresse för att lära sig om icke-monogama relationer. Sasha har ärligt och ingående berättat om sina mångfacetterade relationer. Terapeuten omfamnar och bemöter nu klientens mångfald på ett utforskande och utmanande sätt, vilket blir hjälpsamt.

Terapeuten bekräftar och stärker relationsformen

En tydlig bekräftelse av relationsformen i sig var hjälpsam för några personer, som för Lee:

Intervjuare: Vad tänker du har varit det viktigaste i familjerådgivarens bemötande av er utifrån det här med flersamhet?

Lee: Deras bekräftelse att vi har hittat en relationsform som funkar för oss, ja det är det absolut viktigaste! Ja, ”Vi har gjort ett val och det valet är rätt för oss.” Ja de har verkligen bekräftat det, att de förstår på oss att det är rätt val för oss, även om det är jobbigt just nu så har det aldrig varit ett förslag från deras sida att pausa det här överhuvudtaget, utan verkligen: ”Så här är era förutsättningar, ni har de här relationerna, och då är det det vi utgår ifrån i samtalet. Nu ska vi hitta vägar för er att hantera det här.”

För Lee var det viktigaste i bemötandet inte bara att få förståelse utan också bekräftelse för att den polyamorösa relationsformen är rätt val för henne. Det gör att Lee känner sig bekräftad, begripliggjord och synliggjord på ett självklart sätt. Bemötandet som beskrivs går i linje med att familjerådgivningen ska värna individens rätt att göra sina egna livsval. I det här terapirummet behöver inte Lee navigera i den obligatoriska monogamin eller försvara sina val.

Den polyamorösa klienten har egen öppenhet och tydlighet som strategi
Sasha beskriver att hon är ”våldigt öppen”, ja nästan brutalt ärlig med sin livsstil:

... vi lever ju fortfarande i ett heteronormativt samhälle, men vi lever också i ett samhälle där tvåsamhet och monogami är standard. Och då är det jag som är den udda och jag vill inte förklara för någon 75 gånger samma sak, det är väldigt frustrerande. Men om jag träffar någon ny så har jag inga problem att förklara något första gången. Och jag upplever sällan att jag har privata saker som jag håller så här, utan det jag är väldigt öppen med vem jag är och vad jag sysslar med. Jag brukar säga: ”Du får jättegärna fråga och om jag inte känner för att svara just nu så kommer jag säga det. Men du får alltid fråga mig, och om jag kan svara ja, om jag orkar svara så kommer jag svara, men då får du leva med att du faktiskt frågade.”

Senare under intervjun berättar Sasha vad hon brukar säga i mötet med läkare: ”Det blev så här. Här är mitt liv! Ville du ha en anamnes? Här ÄR en anamnes. Du BAD om den!” I båda exemplen tydliggörs hur Sasha genom sin öppenhet tar kommandot över stigmat med brutal ärlighet. Hon accepterar inte att bli dåligt bemött eller osynliggjord. Klientens strategi blir att framhäva sin livsstil på ett nästan övertydligt sätt: ”Det blev så här. Här är mitt liv!”

Nikita beskriver en liknande strategi för att få rätt hjälp:

Ja, men man får ändå, ja jag brukar ändå se till att jag får den hjälp jag behöver. Jag säger: ”Det här är vad vi behöver gå igenom. Det här är vad vi behöver prata om.” Och liksom: ”Snälla hjälp mig, ja hjälp oss.”

I exemplet beskriver Nikita hur hon gör för att tydliggöra att hon behöver hjälp och vad hon behöver hjälp med. Nikita har märkt att denna tydlighet hos henne själv är en fungerande strategi för få ett gott bemötande.

Den polyamorösa klienten söker sig till polyvänlig terapeut

Några intervjupersoner har som strategi att söka sig till terapeuter som de vet är insatta i polyamori. Sam beskriver hur han och partnern gjorde för att hitta en sådan terapeut:

... då försökte vi ju hitta nån som ja, mest för att, hon tyckte det var viktigare än jag egentligen, försökte hitta nån med polyerfarenhet. Och då hittade vi nån. Ja nån hade skrivit i nån tråd i nån polygrupp, det var ingen lista. Och då var det egentligen två som nämndes där och den ena kände min flickvän litegrann, eller hade lite att göra med i jobbet, så det kändes inte aktuellt, så då tog vi den andra (SKRATT).

Terapeuten visade sig själv vara öppet poly, vilket Sam uppskattade:

Sen tror jag att det hjälpte att han i det här fallet pratade om sina egna erfarenheter och nämnde nåt om det i alla fall. Och jag tror också att det hjälper att, alltså att, om det nu är så att det ska inte spela nån roll, men man kanske släpper radarn litegrann om man hör att de pratar om att de har träffat flera flersamma, eller har kompisar som är det eller nånting.

Sam säger att han släpper radarn lite när terapeuten är kunnig inom poly. I USA finns listor på polyvänliga terapeuter men i Sverige finns ingen motsvarighet. På sajten Darkside, DS, finns en lista på kinkvänliga behandlare men såvitt jag vet finns det ingen lista på polyvänliga behandlare.

Misha säger om att det skulle vara positivt om terapeuten var öppet poly: ”Ja tänk om man gick till någon som hade så här, ja men, kort på sin fru och sin pojkvän och sin älskarinna. Ja wow.” Att terapeuten själv skulle vara öppet poly är ett drömscenario för Misha. Studier gällande polyamorösa personer och terapi (exempel Kolmes & Witherspoon 2017) visar att det krävs en speciell kompetens för att möta polyidentifierade personer. Denna kompetens eftersöks av de flesta intervjupersonerna. I de fallen där terapeuten har varit insatt i poly har klienten varit nöjd med rådgivningen. En polyvänlig terapeut ser inte monogami som standard för kärleksrelationer utan kan föreställa sig eller har till och med själv upplevt andra sätt att göra relationer.

Den polyamorösa klienten tar stöd av icke-professionella

Några av intervjupersonerna beskriver att deras strategi är att söka hjälp hos icke-professionella. Kim beskriver att hon får sitt bästa stöd på sajten Darkside (DS):

Ja, det var väldigt svårt på den tiden, för på den tiden fanns jag inte på DS. Och DS är min bästa terapeut nuförtiden, för har man något på hjärtat så slänger man ut det där och då kommer det verkligen många kloka svar tillbaka, det är ju så. Ja precis just DS känns som bästa behandlaren just nu. Man kan ställa väldigt breda frågor och väldigt specifika frågor. Det finns ju grupper och det finns allt möjligt, så det känns jättebra.

Lite senare under intervjun tog jag upp ämnet igen:

Intervjuare: Och du sa förut att DS är den bästa terapeuten?

Kim: Jo, men det har det ju blivit faktiskt, för har man såna där specifika frågor så ja, har man frågor om poly, har man frågor om alla dessa känslor som bubblar upp när det är nya relationer och öppenhet och sånt, det är superbra, det är verkligen superbra. Annars är det bara att vänta tills det skulle komma nästa Pride och nåt panelsamtal, men då är det bara en gång om året. Nu har jag ju DS och mobilen och har tillgång till det när som, det är superbra.

Kim berättar hur viktigt Darkside är för henne för att få hjälp och stöd när det gäller poly-specifika frågor. Kim har alltså funnit platser och sammanhang som blir ett komplement till det professionella stödet. Det är värdefullt för henne att ha tillgång till omedelbart stöd i en kontext där hon känner sig bekväm. Kim upplever att hon får många kloka svar och uttrycker till och med att ”DS är bästa behandlaren just nu”.

Lee berättar att hon ingår i ett nätverk som träffas och pratar öppet om relationer, intimitet och sex. Denna umgängeskrets är mycket viktig för henne:

Vi är väl 20 stycken BDSM-utövare som umgås tillsammans. Vi har chatt-grupper där vi har daglig kontakt och verkligen diskuterar allt. Ja, verkligen allt mellan himmel och jord. Och så träffas vi en eller två gånger i månaden på after work typ, hemma hos varandra, och där kommer ju frågan med jämna mellanrum upp: ”Är det nån som vet någon som man kan prata med som är, ja som inte dömer det här med BDSM?” Och X (Lees vän, min anmärkning) var ju jätte, ja väldigt nervös, när de skulle söka familjerådgivning för att hon inte orkade bli dömd. Tänk att, ja bara det att plötsligt ha en kontext där man kan prata relationer, intimitet, sex utan spärrar. Ja, jag vet att alla inte håller med och att alla inte förstår allting, men ingen skulle döma. Och det har jag aldrig upplevt nånstans.

Lee uppskattar att få vara i ett sammanhang med personer som har liknande syn på relationer och normer, ett sammanhang där hon inte känner sig dömd. I Lees umgängeskrets verkar det vara så att var och en kan vara sig själv utan risk att bli dömd eller stigmatiserad. Hon ger bilden av att poly- och kink-relationer där ses som viktiga och sunda, inte som avvikande. Det stöd som poly- och kink-identifierade kan få inom ramen för ett nätverk eller community kan i vissa fall utgöra ett värdefullt komplement till det professionella stödet.

DISKUSSION

I detta avsnitt kommer först en sammanfattning av resultaten. Därefter följer metoddiskussion och resultatdiskussion.

Enligt socialtjänstlagen ska Sveriges kommuner sörja för att familjerådgivning ”kan erbjudas dem som begär det” (Sol 5:3), samt att ”med familjerådgivning avses i denna lag en verksamhet som består i samtal med syfte att bearbeta samlevnadskonflikter i parförhållanden och familjer.” (a.a.) Syftet med denna studie var att undersöka polyamorösa klienters erfarenheter av familjerådgivning i Sverige.

Studien har utgått ifrån frågeställningar som handlar om hur informanterna har upplevt bemötandet, hur de har upplevt terapeutens kunskapsnivå samt vad de anser att ett polyvänligt bemötande kännetecknas av. Studien tydliggör att bemötandet som informanterna har fått varierar från mer mononormativt till mer polyvänligt. De flesta har upplevt brister i kunskap om polyamori hos de familjerådgivare som de har mött. På frågor om vad som kännetecknar ett polyvänligt bemötande svarar informanterna att det bland annat handlar om att terapeuten har tillräckligt med kunskap om polyamorösa klienters livssituation och, eller att de förhåller sig neutrala gentemot klientens livsval.

Resultatet går i linje med internationell forskning om terapierfarenheter hos polyidentifierade klienter, både när det gäller vad som uppfattas som icke-hjälpsamt och hjälpsamt bemötande. Låg kunskap om polyamori hos familjerådgivare kan medföra att det blir sämre förutsättningar för polyamorösa klienter att bearbeta sina samlevnadskonflikter. Polyidentifierade klienter som får ett mononormativt bemötande måste ofta förklara och försvara sin livsstil, vilket gör att de känner sig ifrågasatta och exkluderade i terapirummet. Detta kan i värsta fall leda till att de inte söker vidare hjälp, som de har rätt till och behov av.

Metoddiskussion

Ämnet för uppsatsen, erfarenheter av familjerådgivning som polyamorös, valde jag efter att under flera års tid ha följt diskussioner i polyforum där det ofta eftersöks polyvänliga terapeuter. Jag har haft de etiska aspekterna och min position som insider i åtanke under hela uppsatsarbetet. Detta har inneburit ständig självreflektion och ett ständigt ifrågasättande av min förförståelse och min position. Stundtals har jag blivit mycket engagerad i intervjupersonernas berättelser och då har jag fått distansera mig från mitt empiriska material.

Jag anser att valet av kvalitativ metod med enskilda forskningsintervjuer var lämpligast i och med att studien syftade till att undersöka personliga erfarenheter på djupet. Som intervjuare kom jag nära informanterna samtidigt som jag upprätthöll en viss distans. Detta växelspel mellan närhet och distans gjorde att jag fick fram innehållsrika beskrivningar av deras erfarenheter. En alternativ metod hade varit fokusgruppsintervjuer då det hade kunnat bli mer

diskussioner och utbyte av erfarenheter mellan deltagarna. En potentiell svårighet med den metoden är att det hade varit svårt att få lika täta och djupa beskrivningar. En annan alternativ metod hade varit att utföra en kvantitativ studie. Då hade det gått att få mer generell och ytlig kunskap om polyamorösa personer.

I analysen av intervjuerna kopplade jag utsagorna till tidigare forskning och till teoretiska ramverk för att skapa ett externt sammanhang. Jag använde Interpretative Phenomenological Analysis, IPA, som analysmetod. IPA har en tolkande och till viss del narrativa inslag, varför jag tyckte att den lämpade sig för min studie. Ett alternativ hade varit innehållsanalys, men IPA med sin blandning av fenomenologi och hermeneutik kan tillföra en vidd och ett djup som en innehållsanalys inte riktigt hade kunnat göra. Jag har försökt att uppnå en vidd i analysen genom att belysa mina tolkningar med många illustrerande citat. Detta för att läsaren själv ska kunna bedöma min empiri och hur väl den stämmer överens med mina tolkningar.

Jag har i metodavsnittet ansträngt mig för att så transparent som möjligt beskriva mitt tillvägagångssätt i insamlingen och analysen av empirin. Jag har under hela processen haft validering i åtanke. Kvale och Brinkmann (2014) menar att validitet är en del av en hantverks-skicklighet och att validering sker i sju stadier från tematisering till rapportering. Enligt Kvale och Brinkmann bör forskaren göra kvalitetskontroller under forskningsprocessens alla stadier. Det kan innebära att ständigt kontrollera, ifrågasätta och teoretiskt tolka resultaten. Kvale och Brinkmann vill avmystifiera validitetsbegreppet och hävdar att verifiering av information och tolkningar är en normal aktivitet även till vardags. Kvale och Brinkmann belyser även vikten av att låta kunskapsanspråket tala för sig själv, vilket har varit min ambition. Som forskare har jag har försökt kontrollera, ifrågasätta och teoretiskt tolka mina resultat under hela processen.

Jag har även haft den pragmatiska validiteten i åtanke, det vill säga vilken pragmatisk nytta kan min studie göra i samhället eller i forskningsvärlden. Den pragmatiska validiteten innebär att de praktiker som studeras har möjlighet att förbättra. Det kan både ändra självförståelsen hos dem som vi beskriver och ”ge input till den pågående sociala dialogen och praktiken i ett samhälle snarare än att alstra slutlig entydigt verifierad kunskap” (Kvale & Brinkmann 2014). Jag hoppas att min studie, som berör ett utforskat ämne i en svensk kontext, kan bidra till pragmatisk nytta både för familjerådgivare och för polyamorösa personer så att nya insikter eller nya handlingsalternativ kan uppkomma.

Resultatdiskussion

Denna studie ger en första inblick i polyamorösa personers erfarenheter av familjerådgivning i en svensk kontext. Enligt socialtjänstlagen ska Sveriges kommuner sörja för att familjerådgivning ”kan erbjudas dem som begär det [...] med familjerådgivning avses i denna lag en verksamhet som består i samtal med syfte att bearbeta samlevnadskonflikter i parförhållanden och familjer.” (Sol 5:3) Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare talar om hur familjerådgivningen bygger på demokratiska grundvärderingar om jämställdhet och samtidigt värnar om individens rätt att göra egna livsval (Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare, 2019).

Studien undersöker hur familjerådgivningen uppfattas av polyamorösa klienter, värnar den om deras rätt att göra egna livsval? Får dessa familjer stöd i att hantera sina samlevnadskonflikter, problem och krissituationer? Dessvärre visar resultatet att det ofta uppstår en kollision mellan

den mononormativa familjerådgivningen och den normbrytande klienten. Den polyamorösa klienten utgör ett subversivt inslag i terapirummet, i och med att dennes relationer fungerar på andra sätt än det förväntade monogama sättet. Studien visar flera exempel på hur den obligatoriska monogamin konstrueras och förstärks i familjerådgivningen, som när terapeuten aktivt allierar sig med Tims monogama sambo, eller när Billy avkrävs detaljerade förklaringar i flera led av sin livshållning. Polyamori konstrueras och framställs som ”det andra” och det avvikande sättet att ha relationer, som när terapeuten på ett nedvärderande sätt frågar Kim: ”Hur håller du dina karlar isär?”. En sådan performativ talhandling fjärrmar klienten från terapeutens ”normala” monogama relationsmall. Krocken mellan normsystemen är till skada för den hjälpsökande klienten, som redan befinner sig i en utsatt situation. Normbrytande klienter får därmed inte rätt hjälp och stöd att bearbeta sina samlevnadskonflikter i familjerådgivningen.

Den polyamorösa klientens relationer placeras ofta i den yttre kanten av Rubins sexuella värdehierarki. Det finns också genusaspekter att uppmärksamma: kvinnor som har fler relationer görs till något uppseendeväckande och exotiskt, som Misha med sina två partners. En man som har fler relationer ses som en potentiellt dålig far eller sämre partner till den blivande modern, som Billy när han får rådet att lägga sin livsstil åt sidan när han ska bli far.

Den polyamorösa klienten har inte samma utgångspunkt som ett monogamt par har. Ett monogamt par som kommer till familjerådgivningen ”passar in i mallen”, och skulle aldrig behöva ödsla tid på att rättfärdiga sin relationsform för en oförstående terapeut, som dessa informanter har fått göra. Istället för att arbeta med de riktiga problemen har både de och terapeuten behövt förhålla sig till och navigera i den obligatoriska monogamin, som när Tim kallas ”otrogen” av sin familjerådgivare. Otrohetsbegreppet härstammar från den monogama diskursen. Ett annat exempel är Billy som beskriver hur ansvaret ligger på honom att både synliggöra och företräda andra partners som är viktiga i relationen. Hans relationsmönster ”passar inte in i mallen”. En annan skillnad i utgångspunkter handlar om att den polyamorösa klienten kan ha unika frågeställningar, som när en familj på tre söker stöd när de väntar barn och möts av glada tillrop: ”you go girl”. Detta skulle aldrig hända en monogam heterosexuell familj som sökte familjerådgivning under graviditeten.

Internationell forskning om polyamorösa personer och terapi pekar på att terapeuten behöver polyspecifik kunskap och kompetens för att kunna bemöta denna målgrupps behov, vilket bekräftas i denna studie. Om denna kunskap saknas kan klienten behöva vägleda terapeuten istället för tvärtom, som när Misha säger ”så fick jag orientera honom istället för att han orienterade mig.” Klienten kan också behöva hantera terapeutens kunskapsbrist genom dölja delar av sig själv, av rädsla för negativa konsekvenser som stigmatisering. Det blir som Kim säger en ond cirkel: klienten censurerar sig och terapeuten kan inte veta vad det är som censureras. Okunskapen hos behandlaren kvarstår, denne kanske inte ens vet att den har polyamorösa klienter i sin praktik. Terapeuten kan av okunskap fortsätta att fritt och öppet förutsätta monogamin per automatik eller ställa sig frågande till polyamori som livsval.

Ett viktigt fynd i studien är att terapeutens åsikter och känslor tenderar till att ta stor plats, som i Tims fall när behandlaren hävdar att polyamori inte ens existerar: ”Han gjorde det genom att snärja mig med ord”. Ett annat exempel är när Misha blir aktivt utpekad av terapeutens performativa akter och känner sig som ”en besökare från en annan planet” eller ”som en exotisk varelse”. När polyamorösa klienter så uppenbart obegripliggörs kan det få negativa konsekvenser för klienten, som blir stigmatiserad. Flera intervjupersoner berättar att de avbryter terapin eller avstår från att söka vidare hjälp efter att ha fått ett undermåligt

bemötande. Jag finner detta anmärkningsvärt. I all form av terapi borde den hjälpsökande klientens unika situation och behov vara utgångspunkten. Alla behandlare borde sträva efter ett inkluderande bemötande gentemot klienten som befinner sig i deras terapirum.

Det finns exempel i studien på mer polyvänligt bemötande, som genomgående av informanterna beskrivs med ordet ”professionellt”. En ingrediens i ett sådant bemötande är att terapeuten har kunskap om polyamori, eller en vilja att lära sig mer. Flera intervjupersoner efterfrågar terapeuter med relevant kunskap. Något som också efterfrågas av många är att terapeuten åtminstone har reflekterat kring normsystemen kring relationer och kring sin egen position. Ett helt neutralt bemötande visar sig också vara hjälpsamt, i och med att det förhindrar att terapeutens eventuella mononormativa känslor och värderingar färgar terapin.

Ett annat viktigt fynd i studien är exempel på vilka strategier som polyidentifierade informanter använder för att tillförskaffa sig ett gott bemötande. En sådan strategi är att vara brutalt ärlig med sin polyamorösa livsstil som Sasha beskriver. En annan strategi är att söka efter en uttalat polyvänlig behandlare som Sam gör. Billy försöker också göra det genom att gå till en HBTQ-vänlig mottagning, men där visar sig strategin inte fungera för honom. Terapeuten som han mötte saknade tillräcklig kunskap om polyfrågor. Ytterligare en strategi är att klienten söker stöd hos icke-professionella, till exempel i nätverk på internet som Kim som säger att: ”DS är den bästa terapeuten”.

Under arbetet med denna studie väcktes frågor hos mig om hur polyidentifierade personer skulle kunna få bättre stöd i att bearbeta samlevnadskonflikter på den svenska familjerådgivningens arena. Min slutsats är att familjerådgivare både behöver ökad kunskap om polyamori och om det monogama normsystemet. De behöver också reflektera kring sin position i normsystemet för att det psykosociala behandlingsarbetet ska kunna inkludera alla hjälpsökande. För att förverkliga detta behövs polyspecifik utbildning för familjerådgivare. Det finns som Spratt menar två nivåer av kunskap: den första nivån är att terapeuten har kunskap om livsstilar inom kink och poly. Den andra nivån innebär en ren kink- och polyfokuserad terapi. Det minsta en polyidentifierad klient borde kunna kräva av sin behandlare går i linje med råden från Weitzman (2006) och Jordan m.fl. (2017): använd ett polyvänligt språk, var öppen för att ta in andra partners i terapirummet och ge alla partners lika mycket talutrymme och fokus.

Internationell forskning (exempel Johnson, 2013) betonar vikten av att terapeuten hänvisar till en annan behandlare, om det känns för svårt. Att ingen av intervjupersonerna berättade om att terapeuten hade hänvisat dem vidare förvånade mig. En annan sak som förvånade mig är att andra partners än ”paret” inte har inkluderats i terapirummet. Det borde vara självklart att familjerådgivaren åtminstone diskuterade möjligheten att bjuda in övriga partners till terapin.

Under arbetets gång har jag reflekterat kring områden som borde undersökas mer. I dagsläget finns inte mycket forskning om den polyamorösa gruppen i Sverige eller Norden, med undantag av ett pågående forskningsprojekt av Carlström och Andersson på Malmö Universitet. Av denna anledning skulle det vara intressant att exempelvis få med frågor om polyamori i en större kvantitativ studie gällande svenskars sexualvanor. Det skulle även vara värdefullt att undersöka flersamma personers sexuella och psykosociala hälsa. Forskningen har visat att polyamori och kink går in i varandra, varför det även vore intressant att bredda frågan om erfarenheter av bemötande i vården eller i det sociala arbetet även till att handla om BDSM och andra normbrytande sexuella praktiker.

Det vore dessutom intressant att studera familjerådgivares erfarenheter av behandling av poly-identifierade klienter. Vad är deras perspektiv på frågeställningarna i den här studien? Håller de med om att det finns kunskapsbrister? En sista reflektion jag har är att det idag finns HBTQ-diplomering och HBTQ-certifiering av verksamheter. Skulle det även kunna finnas en slags certifiering för bemötande av polyamorösa personer? I USA finns listor över polyvänliga behandlare, något liknande skulle antagligen vara värdefullt även i Sverige. Detta efterfrågas också av informanterna i studien, som letar aktivt efter polyvänliga behandlare i sina nätverk.

Min förhoppning att denna studie har bidragit till ökad kunskap och synliggörande av denna ofta osynliga målgrupps behov och situation i svensk familjerådgivning. Förhoppningen är också att familjerådgivningen på sikt kan förbättra sitt bemötande av polyamorösa klienter, tack vare ökad kunskap om polyamori och normer kring relationer.

CENTRALA BEGREPP

Familjerådgivning, terapi, parterapi (används synonymt)

Terapeut, familjerådgivare, behandlare (används synonymt)

BDSM: ett samlingsnamn för sexuell praktik med dominans, underkastelse, masochism, sadism, disciplin och bondage. Ofta ingår någon form av maktförskjutning mellan de utövande parterna.

Kink: sexuell preferens

Kinkster: person som utövar BDSM

Polyamori: Utövandet av flera parallella och jämlika kärleksrelationer. En ärlig och transparent överenskommelse mellan parterna att älska mer än en person

Poly: paraplybegrepp eller förkortning för polyamorös

Polysexuell: att enbart ha sexuella relationer med andra, inte kärlek eller romantik.

Flersamhet: ett annat ord för polyamori. Att ha flera partners som alla vet om varandra.

Används ofta synonymt med polyamori

Relationsanarki: social praktik utifrån synsättet att relationer mellan två eller flera människor inte behöver styras av några förutbestämda regler eller normer, utan i stället kan utvecklas som en överenskommelse mellan de inblandade. Detta innebär att en relationsanarkist ofta aktivt är emot normen om hierarkier i relationer.

Total Power Exchange, TPE, total maktförskjutning som rådet 24 timmar om dygnet 7 dagar i veckan.

REFERENSER

- Anapol D, (2010) *Polyamory in the 21st century: Love and Intimacy with Multiple Partners*. Plymouth, Rowman and Littlefield publishers.
- Alvesson M, (2011) *Intervjuer – genomförande, tolkning och reflexivitet*. Malmö, Liber.
- Ambjörnsson F, (2016) *Vad är queer?* Stockholm, Natur och Kultur.
- Barker M, Iantaffi A, Gupta C, (2007) Kinky clients, kinky counselling? The challenges and Potentials of BDSM. I: Moon L, (Red.) *Feeling Queer or Queer Feelings: Radical Approaches to Counselling, Sex, Sexualities and Genders*. London, Routledge.
- Baumgartner B, (2009) A Multiplicity of Desire: Polyamory and Relationship Counselling. *International Journal of Narrative and Community Work*, 2, 59–63.
- Bryman A, (2008) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö, Liber.
- Butler J, (2005) *Könet brinner*. Stockholm, Natur och Kultur.
- Carlström C, Andersson C, (2019a) Living Outside Protocol: Polyamorous Orientations, Bodies, and Queer Temporalities. *Sexuality & Culture*. ><https://doi.org/10.1007/s12119-019-09621-7>< HTML (2019-09-01)
- Carlström C, Andersson, C, (2019b) The Queer Spaces of BDSM and Non-monogamy. *Journal of Positive Sexuality*, 5, 14–19.
- Codex, (2017) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. ><http://www.codex.vr.se/texts/HSFR>< PDF (2019-09-01)
- DeVault L, Gross G, (2018) *Feminist Qualitative Interviewing: Experience, Talk and Knowledge*. I: Nagy Hesse-Biber S, (Red.) *Handbook of Feminist Research: Theory and Praxis*. Thousand Oaks, Sage Publications Inc.
- Föreningen Sveriges kommunala familjerådgivare, (2019) *Vad är kommunal familjerådgivning*. > <http://www.kfr.nu>< HTML (2019-01-12)
- Henriksson B, Månsson S A, (1996) *Deltagande observation*. I Svensson PG, Starrin B, (Red.) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund, Studentlitteratur.
- Henrich R, Trawinski C, (2016) Social and therapeutic challenges facing polyamorous clients *Sexual and Relationship Therapy*, 31, 376–390.
- Jordan L, Grogan C, Muruthi B, Bermudéz M, (2017) Polyamory: Experiences of Power from Without, from Within, and in Between. *Journal of Couple and Relationship Therapy*, 16, 1-19.
- Johnson A L, (2013) Counseling the Polyamorous Client: Implications for Competent Practice. *Vistas online*, 1–10.

Kolmes K, Witherspoon R G, (2017) Therapy with a Consensually Nonmonogamous Couple *Journal of Clinical Psychology: In session*, 8, 954–964.

Kvale S, Brinkmann S, (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund, Studentlitteratur.

Klesse C, (2011) Notions of Love in Polyamory: Elements in a Discourse on Multiple Loving. *Laboratorium*, 3, 4–25.

Mint P, (2010) *The Maintenance of Compulsory Monogamy*. Icke-publicerat manus. >
><http://www.pepperminty.com/writing/maintenance-of-compulsory-monogamy.pdf>< HTML
(2019-01-12)

Pitagora D, (2015) The kink-poly confluence: relationship intersectionality in marginalize communities *Sexual and Relationship Therapy*, 31, 391–405.

The Polyamoryfriendly Professionals Directory, (2019) ><http://polyfriendly.org/index.php><
HTML (2019-01-12)

Proposition 1993/94:4. *Om familjerådgivning*.

Rubin G, (1984) *Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality*. I:
Vance C S, (Red.) *Pleasure and Danger: Exploring Female Sexuality*. New York, Routledge.

Rothschild L, (2018) Compulsory Monogamy and Polyamorous Existence. *Graduate Journal of Social Science*, 14, 28–56.

Schei Jensen R, (2017) *Queer*. I: Malmquist A, Lundberg T, Wurm, M, (Red.) *HBTQ + Psykologiska perspektiv och bemötande*. Stockholm, Natur och Kultur.

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*.

Smith J A, Osborn M, (2007) *Interpretative Phenomenological Analysis*. I: Smith J A,
Flowers P, Larkin M, (Red.) *Interpretative Phenomenological Analysis*. Los Angeles, Sage
Publications Inc.

Sprott R A, Randall A, Davidson K, Cannon N, Witherspoon R G, (2017) Alternative or Non-traditional Sexualities and Therapy: A Case Report. *Journal of Clinical Psychology*, 73, 929–937.

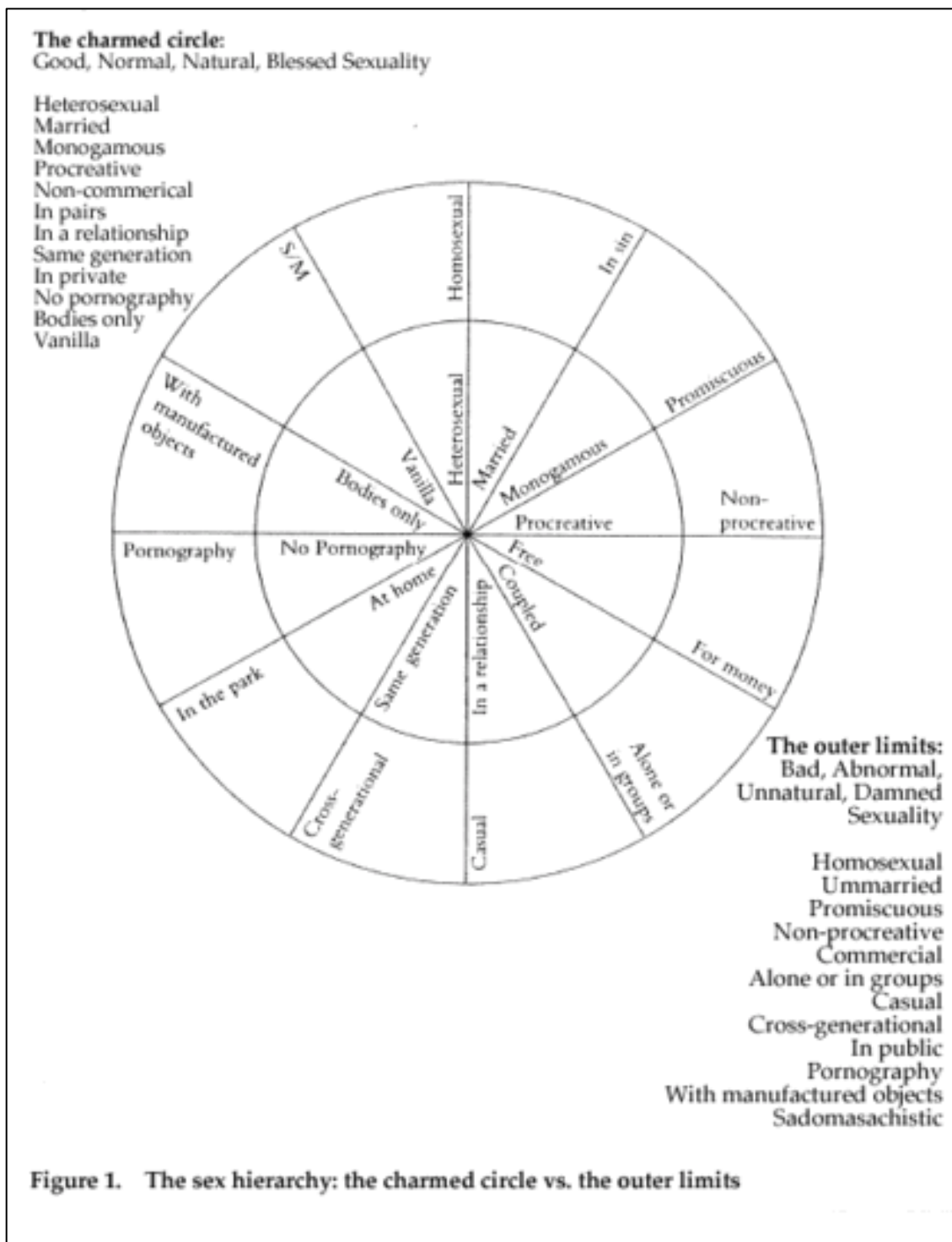
Sörensdotter R, (2010) *En störande, utmanande och obekväm pedagogik. Om queerteoriernas relevans för en normbrytande undervisning*. I: Bromseth J, Darj F, (Red.) *Normkritisk pedagogik. Makt, lärande och strategier för förändring*. Uppsala, Centrum för genusvetenskap

Vårdguiden 1177, (2019), *Sex och Relationer*. ><https://www.1177.se/Tema/Sex-och-relationer/Soka-hjalp/Problem-i-relationen>> HTML (2019-01-12)

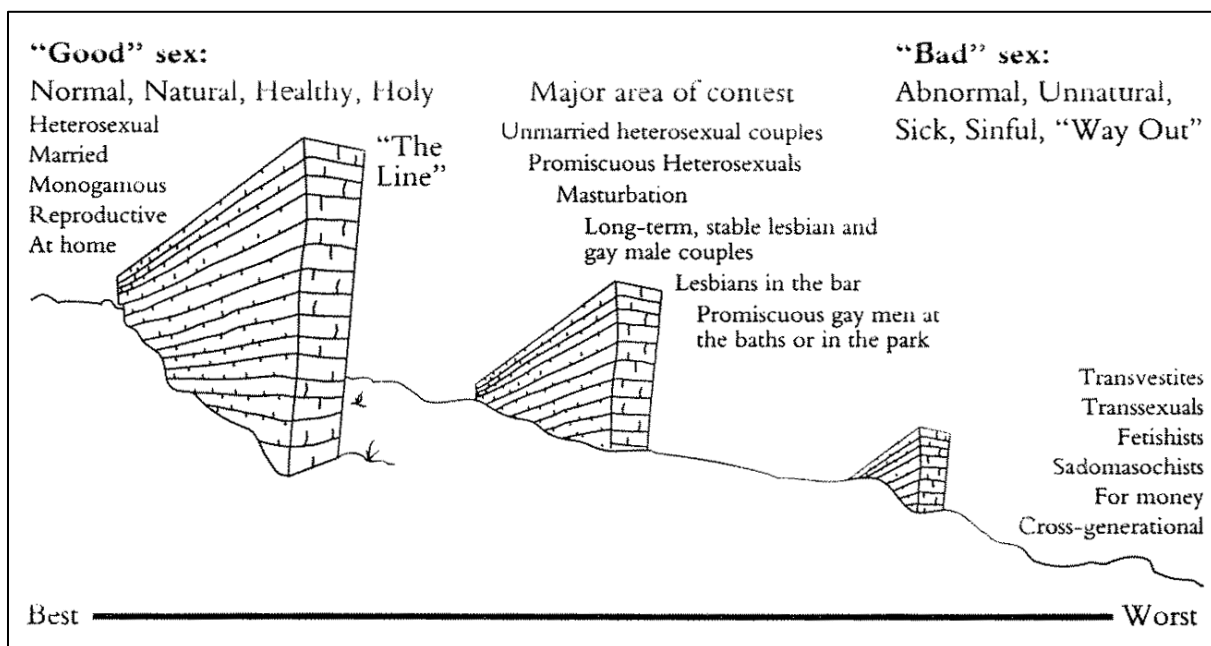
Weitzman G, (2006) Therapy with Clients Who Are Bisexual and Polyamorous. *Journal of Bisexuality*, 6, 137–164.

Weitzman G, Davidson J, Philips R A, (2009) *What Psychology Professionals Should Know About Polyamory*. Baltimore, NCSF foundation.

FIGURER

Figur 1. Den välsignade cirkeln

Figur 2. Sexhierarkin och kampen över var vi drar linjen.

BILAGOR

Bilaga 1. *Informationsbrev*

Bilaga 2. *Intervjuguide teman*

Bilaga 3. *Intervjuguide frågor*

Bilaga 1

Lever du i polyrelation och har erfarenhet av familjerådgivning? Deltagare sökes till intervjustudie.

Nu pågår en studie vid Malmö universitet som undersöker polyamorösa personers erfarenheter av familjerådgivning. Jag heter Jenny Stehager och är student på Masterprogrammet i sexologi.

Internationell forskning har visat att polyamorösa personer kan bära med sig upplevelser av diskriminering och stigmatisering. Det finns dock begränsat med forskning om polyamori generellt och i synnerhet polyamori och familjerådgivning i en nordisk kontext. Det är betydelsefullt att uppmärksamma polyamorösa personers livserfarenheter och upplevelser av bemötande vid terapi och rådgivning. Syftet med studien är att undersöka polyamorösa/flersamma personers upplevelser av bemötandet vid familjerådgivning utifrån en svensk kontext.

Jag kommer göra enskilda intervjuer. Intervjuerna kommer ske på samtalsrum på universitetet, på bibliotek eller annan plats som du väljer. Intervjuer kan även ske via skype. Jag finns i Stockholm men är ibland i Skåne. Jag vill gärna ha deltagare från olika orter i Sverige och jag har eventuellt möjlighet att resa till dig. Varje intervju tar ungefär en timme. **Jag söker dig som ser dig som polyamorös/flersam och har gått i familjerådgivning eller familjeterapi.**

Ditt deltagande i studien är helt frivilligt. Du kan närsomhelst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering. *Konfidentialitet garanteras i undersökningen genom att ingen obehörig får ta del av materialet. Materialet förvaras så att det bara är åtkomligt för oss/mig som är undersökningsledare. Materialet kommer förstöras när uppsatsen är godkänd. I rapporteringen av resultatet i form av en examensuppsats på Malmö universitet eller i annan form av publicering kommer informanterna att aidentifieras så att det inte går att koppla resultatet till enskilda individer. Namn och personuppgifter aidentifieras. Personuppgifter kommer behandlas i enlighet med EU:s dataskyddsförordning (GDPR). En samtyckesblankett för behandling av personuppgifter kommer att finnas.* Arbetet kommer publiceras som en masteruppsats i sexologi.

Vill du delta eller har du frågor om studien? Tveka inte att kontakta mig på telefon 0734-451 389 eller mejl: jenny.stehager@gmail.com

Studerar vid Malmö universitet, Fakulteten vid hälsa och samhälle,
205 06 Malmö. Handledare: Charlotta Carlström
charlotta.carlstrom@mau.se

Bilaga 2

INTERVJUGUIDE TEMAN

Inledning

- undersöka polypersoners upplevelser av familjerådgivning
- syftet är att få höra mer om dina upplevelser av familjerådgivning/terapi utifrån att du är poly, ser dig som poly
- konfidentialitet
- avbryta när som helst utan närmare motivering.
- om det är något du inte vill svara på säg det.
- spelar in intervjun
- samtyckesblankett GDPR, annan samtyckesblankett

Bakgrund

- ålder, relationer, bostadsort, bostad, sysselsättning, BDSM

Varför familjerådgivning

- Vilken typ av problem sökte du/ni för?

Bemötande

- Hur var terapeutens bemötande (för poly)?
- Bra och dåligt?
- Polyvänligt.

Upplevelser, känslor

Normer

- Tvåsamhetsnormen, parnorm

Avslut

- om det uppstår jobbiga känslor efter intervjun

Reflektion efteråt för intervjuare och korta minnesanteckningar från intervjun

Bilaga 3

INTERVJUGUIDE FRÅGOR

Varför familjerådgivning

- Hur såg din livssituation ut när ni sökte familjerådgivning?
- Vilken typ av problem?
- Berätta om varför du sökte till familjerådgivning.
- Berätta om valet av terapeut/familjerådgivning.

Bemötande

- Hur var terapeutens/familjerådgivarens bemötande?
- Hur såg terapeuten på flersamhet?
- Vad var hjälpsamt?
- Kom det upp polyspecifika föreställningar?
- Var bemötandet polyvänligt? Vad är ett polyvänligt bemötande?
- Vad var viktigt för dig i terapeutens bemötande?
- Öppenhet hos terapeuten?

Upplevelser, känslor

- Hur kändes det?
- Förtroende och tillit till terapeuten?
- Kände du dig förstörd av terapeuten?
- Pratade ni om sex? Hur var behandlarens inställning till sexualitet? Till polyamori?

Normer

- Tvåsamhetsnormen, parnorm? Mononormativitet?
- Polyvänlig (kinkvänlig) terapeut?

Avslut

- Nu har jag fått med det mesta jag tänkt. Är det något annat du vill ta upp?
- Om det uppstår jobbiga känslor efter intervjun.

Eventuellt använda mig av detta citat:

Kirkegaard säger ”för att kunna hjälpa en person att förflytta sig från en punkt till en annan måste du börja just där den personen befinner sig”.